

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Juridiska Institutionen
Juristprogrammet
Examensarbete, 30 högskolepoäng
HT 2012

Neutralisering av ogiltiga styrelsebeslut

- om aktiebolagsrättslig ratihabition och klander

Författare: Mattias Forsberg
Handledare: Rolf Skog
Examinator: Rolf Dotevall

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Förkortningar	4
1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Disposition	8
2. Terminologi	10
3. Om styrelsens uppdrag	11
3.1 Allmänt om styrelsens uppdrag.....	11
3.2 Styrelsens behörighet	13
3.3 Styrelsens befogenhet.....	14
4. Om ogiltiga styrelsebeslut	17
4.1 Allmänt om ogiltighet	17
4.2 Ogiltighetsgrunder i aktiebolagslagen	18
4.2.1 Ogiltighet på grund av överträdelse av reglerna om styrelsens beslutförhet och majoritetskrav.....	18
4.2.2 Ogiltighet på grund av överträdelser av jävsregler för styrelsen	20
4.2.3 Ogiltighet på grund av överträdelse av likhetsprincipen och generalklausulen	22
4.3 Ogiltighetsgrunder i bolagsordningen och på annat håll	23
4.4 Konsekvens av ogiltighet	25
4.5 Sammanfattande kommentar.....	26
5. Om ratihabition	28
5.1 Allmänt om ratihabition	28
5.2 Explicit aktiebolagsrättslig ratihabition	29
5.2.1 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med styrelsens behörighet (8 kap. 42 § första stycket första meningen ABL)	31
5.2.2 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med reglerna om styrelsens beslutförhet (8 kap. 21 och 22 §§ ABL)	32
5.2.3 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med jävsregler för styrelsen (8 kap. 23 § ABL).....	33
5.2.4 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med likhetsprincipen och/eller generalklausulen (4 kap. 1 §, 8 kap. 41 § första stycket ABL).....	35
5.2.5 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med bolagsordningen.....	36
5.3 Annan än explicit aktiebolagsrättslig ratihabition.....	37
5.3.1 Konkludent ratihabition	37
5.4 The derivative claim och actual ratification - ett engelskt exempel.....	40
5.5 Gantler v. Stephens - en amerikansk utblick.....	43
5.6 Sammanfattande kommentar.....	44
6. Om klander	47
6.1 Allmänt om aktiebolagsrättslig klander.....	47
6.2 Talan mot ogiltiga styrelsebeslut.....	47
6.2.1 Klander genom analogis tolkning av 7 kap. 50 och 51 §§ ABL eller negativ fastställsetalan enligt 13 kap. 2 § RB	48
6.2.2 Om hänvisning till bolagsstämman	51
6.3 Skadeståndstalan mot styrelseledamot	53
6.4 Derivatv talan - ett anglosaxiskt perspektiv	54
6.5 Nobelutredningen och resonemang lege ferenda	55
7. Avslutande kommentar	58
Källförteckning	60

Sammanfattning

Styrelsen i ett svenskt aktiebolag har möjlighet att vidta alla typer av åtgärder som rör bolagets organisation och förvaltning, så länge dessa inte strider mot lag eller bolagets verksamhetsföremål eller omfattas av stämmans exklusiva kompetens. I förhållande till bolaget och dess aktieägare innehåller aktiebolagslagen inte någon uttrycklig ogiltighetsbestämmelse rörande styrelsebeslut. I litteraturen har istället frånvaron av klanderomöjlighet ansetts tydliggöra att beslut som fattats, exempelvis i strid med bestämmelser i aktiebolagslagen, i sig alltid är ogiltiga och att en klanderomöjlighet av den anledningen är obehövlig. I denna uppsats behandlas aktieägarnas bundenhet av styrelsens ogiltiga beslut främst utifrån ett ratihabitions- och klanderperspektiv. Uttryckt på annat sätt behandlas aktieägares möjlighet att neutralisera ett ogiltigt styrelsebeslut.

Den avtalsrättsliga principen om ratihabition har ansetts tillämplig för de fall en bolagsföreträdare företagit en rättshandling utan att binda bolaget. I denna uppsats har konstaterats att aktiebolagslagens minoritetskyddande syfte får till följd att möjligheten att ratihabera avtal grundade på oförbindande styrelseåtgärder i första hand tillkommer aktieägarna. Utgångspunkten är att enhälligt aktieägarbeslut krävs i dessa fall. I viss mån kan bolaget bindas genom konkludent ratihabition. I uppsatsen hävdas att konkludent ratihabition inte torde vara mer sällsynt än de fall då styrelsens ogiltiga beslut aldrig åberopas. Det förefaller därför troligt att konkludent ratihabition i praktiken är mer vanligen förekommande än explicit ratihabition genom uttryckligt aktieägarbeslut.

I uppsatsen behandlas vidare möjligheten till klandertalan mot ogiltiga styrelsebeslut. Att aktiebolagslagen inte innehåller några sådana regler har framgått. I uppsatsen motiveras frånvaron av klanderomöjlighet bland annat med den grundläggande tanken om att en aktieägare inte ska kunna förmå en domstol att upphäva eller ändra ett styrelsebeslut. Vidare kan anföras att aktiebolagets hierarkiska uppbyggnad snarare tillerkänner bolagsstämman möjlighet att angripa det ogiltiga styrelsebeslutet. I uppsatsen har det dock ifrågasatts i vilken utsträckning ett sådant förfarande erbjuder ett reellt skydd för de enskilda aktieägarna. Slutsatsen blir snarare att aktieägarna främst har att söka reparera den skada som uppkommit genom att föra skadeståndstalan, antingen i bolagets namn eller för egen del, mot styrelsen och dess ledamöter.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AktG	Aktiengesetz
CA 2006	Companies Act 2006
DGCL	Delaware General Corporation Law
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NRt	Norsk Retstidende
prop.	proposition
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
sec.	section
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen afdelning A
öv.	översatt

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Varje år fattas tusentals beslut av svenska bolagsstyrelser. Inte sällan passerar dessa förbi utan att varken aktieägare, eller samhället i övrigt, reagerar eller ägnar dem någon större uppmärksamhet. Styrelsebeslutet fyller en mängd funktioner i bolaget och ligger till grund för många av de avtal och förbindelser som bolaget inträder i. Det kan röra allt från beslut att ingå samarbetsavtal med ett annat bolag till att bestämma verkställande direktörs anställningsvillkor. Genom ett antal uppmärksammade fall under de senaste tio åren har skarpa blickar kommit att riktats mot tvivelaktiga styrelseåtgärder. Skandiaaffären i början av 2000-talet och turerna kring HQ Bank har getts stort utrymme i media.

Även om styrelsebeslut knappast utgör någon homogen grupp beslut går en viss uppdelning att göra. Det handlar dels om beslut som endast rör bolagets och aktieägares angelägenheter, dels om beslut som på något sätt involverar eller engagerar en utomstående part, antingen ett annat bolag eller en fysisk person. Annorlunda uttryckt kan bolagsorganens agerande både sägas ha en intern och en extern sida. Denna uppdelning i interna och externa förhållanden gör sig också gällande för det fall ett styrelsebeslut av någon anledning inte anses giltigt.¹ Med extern ogiltighet åsyftas bolagsföreträdarnas rättshandlingar gentemot tredje man och i vilken utsträckning dessa binder bolaget. Ämnet är tämligen utförligt diskuterat i doktrinen och regleras uttryckligen i 8 kap. 42 § ABL. Intern ogiltighet relaterar till olika bolagsorgans beslutsfattande och de rättsverkningar dessa får inom bolaget. Någon motsvarande reglering återfinns inte för dessa fall och ämnet har endast getts begränsat utrymme i litteraturen.

I ett aktieägarperspektiv kan den interna ogiltigheten sägas vara problematisk på flera sätt. Att en aktieägare i vissa fall kan ha ett intresse av att undanröja ett styrelsebeslut som på ett eller annat sätt missgynnar eller skadar honom eller henne är inte svårt att inse. Ogiltigheten kan också vara problematisk eftersom den innebär en ovisshet om de eventuella rättsförhållanden som bolaget kan ha ingått genom styrelsens agerande. Aktieägare kan av den anledningen i vissa fall ha ett intresse av att i efterhand kunna godkänna styrelsens agerande för att på så sätt minimera sina egna risker. Det är detta som avses med neutralisering av ogiltiga styrelsebeslut.²

¹ Ähman (1998) s. 892 f.

² Notera att även Nerep talar om att det ogiltiga styrelsebeslutet kan *neutraliseras* genom ett efterföljande godkännande av stämman, se Nerep Rättsutlåtande s. 3 p. 3.3.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet med denna uppsats är att redogöra för aktieägares ställning och handlingsmöjligheter i förhållande till ogiltiga styrelsebeslut. Uppsatsen kommer således beröra de risker och konsekvenser ogiltiga styrelsebeslut kan innebära för en enskild aktieägare. Det övergripande syftet har delats upp i följande tre delsyften, eller frågor, avsedda att konkretisera och närmare tydliggöra uppsatsens omfattning och syfte.

- När är ett styrelsebeslut internt ogiltigt?
- På vilka sätt kan ogiltigheten undanröjas, eller neutraliseras?
- I vilken utsträckning kan en aktieägares agerande påverka neutraliseringen?

1.3 Metod och material

Eftersom uppsatsen till stor del är av beskrivande och redogörande karaktär utgör sedvanlig rättsdogmatisk metod³ utgångspunkten. Därigenom kommer stor vikt ägnas åt de traditionella rättskällorna såsom lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Då uppsatsen i många fall berör områden som inte uttryckligen regleras i aktiebolagslagen är det emellertid inte sällan nödvändigt att söka stöd för olika tolkningar på annat håll.

Aktiebolagsrätten lämpar sig väl för teleologisk tolkning.⁴ Av detta följer att reglernas ändamål kan användas som ledning i oklara fall. För denna uppsats del innebär det att det minoritetsskyddande syfte⁵ som många av de berörda lagrummen ger uttryck för kommer fungera som en genomgående tolkningsgrund i den fortsatta framställningen. Även de mer övergripande aktiebolagsrättsliga ändamål som uttryckts i doktrinen, nämligen att (1) möjliggöra effektiv bolagsdrift, (2) möjliggöra att kapital ställs till bolagens förfogande och (3) främja omsättning av varor och tjänster, kommer i olika utsträckning fungera som argumentationsstöd.⁶

Uppsatsen har inget utpräglat komparativt syfte i den bemärkelsen att den svenska ordningen kontrasteras mot utländska rättsordningar eller genom att tillmäta utländsk rätt betydelse i en diskussion *lege ferenda*. Utländska rättskällor är dock inte utan intresse. De har i framställningen framför allt en kompletterande eller konfirmerande roll genom tjäna som stöd i de fall något enstämigt svar inte finns nationellt, eller för att ytterligare underbygga en påstått förhållande.⁷ Uppsatsen rymmer dock vissa mer djupgående utblickar där huvudsakligen anglosaxisk

³ Det bör dock påpekas att begreppet *rättsdogmatisk metod* är omstritt och dess innebörd inte alltid klar.

⁴ Se exv. Stattin (2008a) s. 43 ff.

⁵ Se Beyer och Båvestam (2008) samt Skog (2011) s. 233 ff. för diskussion om minoritetsskyddsreglernas roll i aktiebolagsrätten.

⁶ Jfr Stattin (2008a) s. 51 ff.

⁷ Jfr Bogdan (2003) s. 31 f.

rättstradition berörs. Dessa utblickar ger inte anspråk på att vara fullständiga i den bemärkelsen att samtliga aspekter av frågan berörs utan fungerar snarare som fristående och allmänt hållna jämförelsepunkter. Ett sådant förhållningssätt är dock inte utan risker då specifika regler riskerar att plockas ur sitt sammanhang och därigenom ges en annan innebörd än den ursprungliga.⁸ Tack vare det nordiska lagstiftningssamarbetet, och i övrigt liknande traditioner och värderingar, minskas sådana risker något i de fall andra nordiska källor används.⁹

I viss utsträckning hänvisas till utländska juridiska begrepp och termer. Ibland har dessa på egen hand översättas till en svensk motsvarighet med de risker ett sådant förfarande innebär. Det tål således att påpeka att dessa översättningar har ett förklarande syfte snarare än att fungera som ett faktiskt likställande mellan de båda begreppen. I de fall ett visst begrepp inte översatts har jag i möjligaste mån försökt förklara dess innebörd. Vissa krav ställs dock på läsaren som förutsätts känna till vissa bolagsrättsliga begrepp och institut, både svenska och utländska.

Något ska också sägas om den litteratur som uppsatsen bygger på. När ogiltiga styrelsebeslut tidigare diskuterats har fokus inte sällan legat på den externa ogiltigheten, alltså i vilket fall bolaget binds gentemot tredje man. Det förhållandet är dock uttryckligen reglerat i lag och berörs endast sporadiskt i denna uppsats. Intern ogiltighet har däremot inte väckt motsvarande intresse och något mer än korta kommentarer förekommer sällan. I sammanhanget kan dock Dotevalls, Johanssons och Åhmans avhandlingar vara värda att nämna då de diskuterar en stor mängd angränsande problem. På samma vis fyller Johanssons och Skogs respektive läroböcker en viktig funktion genom att redogöra för grundläggande problem och erbjuda lättillgängliga förklaringar. När det gäller avsnittet om aktiebolagsrättslig ratihabition är Nereps och Samuelssons kommentar, tillsammans med Åhmans avhandling, av avgörande betydelse för denna uppsats. Vad gäller klander av styrelsebeslut bidrar bland annat Westberg, Fitger och Olivecrona med ett processrättsligt perspektiv som är nödvändigt i förhållande till den bolagsrättsliga aspekt av problemet som redogörs för i bland annat Johanssons avhandling. Hannigans och Kershaws läroböcker har tillsammans med Davies och Worthingtons verk varit ovärderliga vad gäller engelsk rätt. För danskt vidkommande har Werlauff utgjort den primära källan genom sina två verk, medan Andenæs och Skåre i vissa fall fått ge uttryck för den norska uppfattningen. Taxell har på motsvarande sätt bidragit med ett finskt perspektiv. På sina ställen görs hänvisningar till äldre litteratur såsom Karlgren, Nial, Olivecrona och Ussing. Att göra hänvisning till äldre litteratur kan vara vanskligt eftersom dess relevans och betydelse för dagens rättsläge inte alltid är klar. Vad gäller de äldre verk

⁸ Bogdan (2003) s. 46 f.

⁹ Se exv. Skåre (1997) s. 1 f.

som refereras till i denna uppsats får de dock anses allmänt erkända varför de inte sällan fungerar som källor även i framställningar av modernare snitt. I viss utsträckning hänvisas även till äldre förarbeten. Detta sker företrädesvis för det fall frågan inte diskuterats i nyare förarbeten. Vad gäller den underrättspraxis som hänvisas till i uppsatsen bör nämnas att denna främst används som argumentationsstöd eller för att åskådliggöra alternativa infallsvinklar. Viss reservation angående dess giltighet och värde som rättskälla är därför berättigad.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen tar främst sikte på styrelsens agerande och aktieägarens möjligheter att angripa styrelsens agerande. Av den anledningen ryms inte frågor om styrelseledamots talan mot bolaget eller ogiltiga beslut fattade av andra bolagsorgan inom denna framställning.

Aktiebolagsrättslig ratihabition har ofta diskuterats i samband med verkställande direktörs kompetensöverskridande varför ratihabitionsfrågan inte sällan legat på styrelsens bord. I dessa fall hänvisas istället till ovan nämnda framställningar angående ratihabition eftersom syftet med denna uppsats snarare berör styrelsens beslutsfattande.

Det skulle kunna påstås att även andra, mer informella, tillvägagångssätt står aktieägare till buds för det fall de önskar angripa ett ogiltigt styrelsebeslut. Bolagsinterna maktkamper och påtryckningsmetoder har dock lämnats utanför denna uppsats även om de i praktiken kan spela en betydande roll.

Vad gäller klander av styrelsebeslut förefaller ämnet lämpligt för mer omfattande komparativ studier. Från anglosaxisk rättstradition är principen om *business judgment rule* och möjligheterna att föra *derivativ talan* ytterst relevanta vid en internationell utblick och skulle mycket väl kunna haft en än mer framträdande plats i denna uppsats. Uppsatsens syfte är dock inte primärt komparativt varför begreppen endast berörs i korthet. Detta skäl gör sig gällande även i andra fall där läsaren önskat en fördjupad diskussion kring alternativa tillvägagångssätt i andra utländska rättsordningar.¹⁰

1.5 Disposition

Efter denna inledande del kommer vissa för uppsatsen viktiga begrepp att närmare presenteras och förklaras i *kapitel två*. Den materiella framställningen har sin början i *kapitel tre*. Där redogörs i korthet för funktionsfördelningen mellan bolagsorganen samt styrelsens uppdrag och rättshandlande. I *kapitel fyra* introduceras begreppet ogiltiga styrelsebeslut varvid ett antal situationer som aktualiserar ogiltighet diskuteras. Kapitlet avslutas med en reflekterande del där det

¹⁰ Se istället exv. Dotevall (2008) s. 218 ff. i denna fråga.

aktiebolagsrättsliga ogiltighetsbegreppet belyses i ljuset av den traditionella civilrättsliga ogiltighetsdiskussionen. *Kapitel fem* berör ratihabition i allmänhet, men också de särskilda överväganden som gör sig gällande vid ratihabition av ogiltiga styrelsebeslut. Särskild vikt läggs vid aktieägares ställning samt ratihabitionen som ett sätt att neutralisera det ogiltiga styrelsebeslutet. Möjligheten att föra talan mot styrelsebeslut berörs i *kapitel sex*. I kapitlet diskuteras betydelsen av frånvaron av uttryckliga regler samt möjligheten till analogilösningar från bland annat reglerna om stämmoklander. Även alternativa tillvägagångssätt lyfts fram som ett sätt att neutralisera ogiltiga styrelsebeslut.

2. Terminologi

För att möjliggöra en bedömning av i vilka fall bolagsorgans agerande ska binda bolaget gentemot tredje man har vissa fullmaktsrättsliga termer lånats till aktiebolagsrätten. Här åsyftas främst begrepp som kompetens, behörighet och befogenhet. Då begreppens aktiebolagsrättsliga betydelse skiljer sig något från det allmänna bruket, samt att de har använts på olika sätt inom doktrinen, behöver närmare anges hur dessa kommer att användas i den fortsatta framställningen. Fortsättningsvis kommer begreppen användas i den av Rodhe och Skog använda betydelsen.¹¹

Med *kompetens* åsyftas därför ”en i aktiebolagslagen given rätt att fatta beslut, medan termerna befogenhet och behörighet reserveras för regler om ställföreträderskap”. Styrelsens kompetens framgår av 8 kap. 4 § ABL och rör primärt beslutsfattande och maktfördelning internt i bolaget. Behörighet och befogenhet tar däremot sikte på situationen där ett bolagsorgan agerar utåt, externt, mot tredje man. I det följande används *behörighet* för att beskriva i vilka fall bolagsorganet har en i lag given rätt att fatta beslut och binda bolaget gentemot tredje man. Behörigheten kan således sägas vara den externa sidan av bolagsorganets kompetens. Genom interna föreskrifter och direktiv kan bolagsorganets beslutsfattande begränsas i vissa fall. Det kan exempelvis handla om till vilket lägsta pris en av bolaget ägd fastighet får säljas till utomstående. Dessa interna begränsningar sätter gränserna för bolagsorganets *befogenhet*.¹² Reglerna om bolagsföreträdares behörighets- och befogenhetsöverskridanden återfinns i 8 kap. 42 § ABL.¹³

De anglosaxiska begreppen *business judgment rule* och *derivativ talan* bör kort nämnas i denna del. Dotevall anför att med *business judgment rule* följer ”en presumption att de beslut styrelsen och verkställande direktör fattar i bolagets affärsverksamhet har gjorts *on an informed basis, in good faith and in honest belief that the action taken was in the best interests of the company*.”¹⁴ Detta leder till att det skydd som *business judgment rule* erbjuder styrelsen och verkställande direktör varierar beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.¹⁵ Vad gäller derivativ talan åsyftas här främst möjligheten för aktieägarna att under vissa omständigheter, i bolagets namn, föra talan mot pliktförsummelser från bolagsledningens sida.¹⁶

Vad gäller begreppen *nullitet* och *angriplighet* hänvisas till avsnitt 4.4 nedan för närmare redogörelse.

¹¹ Se i det följande Skog (2011) s. 187.

¹² Dotevall (1989) s. 75 f., Åhman (1997) s. 130 f.

¹³ Se vidare avsnitt 3.2 och 3.3.

¹⁴ Dotevall (2008) s. 93, med vidare hänvisning till *Moore Corp. Ltd v. Wallace Computer Servs. Inc.*

¹⁵ Dotevall (2008) s. 93.

¹⁶ Se exv. Dotevall (2008) s. 219 f.

3. Om styrelsens uppdrag

3.1 Allmänt om styrelsens uppdrag

Bolagets högsta beslutande organ är stämman. Enligt 8 kap. 8 § ABL åligger det stämman att utse styrelse. Givet att bolagsstämma hålls endast en eller ett par gånger om året krävs ett organ som säkerställer att de direktiv och beslut som fattas på stämman också verkställs och efterlevs under året. Styrelsen blir på så vis bolagets högsta verkställande organ. Kraven på styrelsens sammansättning skiljer sig åt beroende på aktiebolagskategori¹⁷ och eventuella klausuler i bolagsordningen.¹⁸

Styrelsens lagstadgade förvaltningsrätt framgår av 8 kap. 4 § ABL och omfattar alla åtgärder som rör bolagets organisation och förvaltning, som inte strider mot lag eller bolagets verksamhetsföremål eller omfattas av stämmans exklusiva kompetens.¹⁹ Omfattningen av styrelsens förvaltningsrätt har därför ansetts kunna bestämmas negativt där stämmans exklusiva kompetens utgör taket. Utöver 8 kap. 4 § ABL finns andra lagrum som explicit berör styrelsens kompetens i vissa fall, exempelvis att utse verkställande direktör samt rätt att företräda bolaget²⁰. Dessa regler har i doktrin inte ansetts utsträcka, utan snarare omfattas av, förvaltningsrätten i 8 kap. 4 § ABL. Genom att lyftas ut ur förvaltningsbegreppet och regleras självständigt har de också undandragits stämmans beslutanderätt.²¹ Således har styrelsen rätt att fatta beslut för bolagets räkning i alla frågor som inte uttryckligen kräver stämmobeslut.²²

Utgångspunkten är att stämman lämnar bindande direktiv som styrelsen sedan har att verkställa. Styrelsens lydnadsplikt, som sanktioneras genom skadeståndsskyldighet, är dock inte utan undantag.²³ Enligt 8 kap. 41 § andra stycket ABL får en ställföreträdare för bolaget inte följa en anvisning av bolagsstämman, eller något annat bolagsorgan, om anvisningen strider mot aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning²⁴ eller bolagsordningen. Beaktat funktionsfördelningen mellan aktiebolagens organ blir styrelsen således skyldig att följa stämmans beslut utom i ovan nämnda fall.²⁵ Reglerna om klanderpreskription i 7 kap. 50 och 51 §§ ABL innebär att stämmobeslut som strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen, trots det efter tre

¹⁷ Här åsyftas privata resp. publika aktiebolag, se 1 kap. 2 § ABL.

¹⁸ Skog (2011) s. 180.

¹⁹ Dotevall (2008) s. 100 f., Åhman (1997) s. 510 f.

²⁰ Se 8 kap. 27 § resp. 8 kap. 35 § ABL.

²¹ Åhman (1997) s. 513.

²² Bergstöm och Samuelsson (2012) s. 95.

²³ Dotevall (2008) s. 42.

²⁴ 1 kap. 12 a § ABL.

²⁵ Andersson m.fl. (2012) s. 8:87.

månader omfattas av lydnadsplikten och då ska verkställas ifall någon klandertalen inte väckts.²⁶ Bolagsstämmobeslut som utgör nulliteter är dock undantagna styrelsens lydnadsplikt då sådana beslut inte får verkställas.²⁷ I vissa fall innebär dock inte en utgången klanderpreskription att stämmobeslut kan verkställas. Det rör sig om fall där anvisningarna från stämman innebär ett uppenbart åsidosättande av bolagets intresse.²⁸ Eftersom bolagsledningen ställning kan liknas vid uppdragstagarens, menar Dotevall att styrelsen, utifrån allmänna principer, kan vägra att verkställa stämmobeslut som innebär att en tvingande lagregel överträds eller på annat sätt riskerar att skada bolaget.²⁹ För det fall stämmobeslutet är uppenbart skadligt för bolaget är styrelsen både berättigad och förpliktigad att vägra verkställa beslutet.³⁰ Ifall styrelsen verkställer det bolagsskadliga beslutet riskerar de skadeståndsskyldighet enligt 29 kap. 1 § ABL.³¹ Eftersom reglerna har en minoritetsskyddande karaktär är dock styrelsen skyldig att verkställa det bolagsskadliga stämmobeslutet för det fall alla aktieägare är överens och så länge inga borgenärsskyddsregler åsidosätts.³²

Styrelseuppdraget innefattar inte endast förvaltningskompetens utan innebär också en skyldighet att tillvarata bolagets intressen på bästa sätt. Detta är en konsekvens av de så kallade *moral hazards*³³ som riskerar att uppstå i bolag där ägandet skiljts från styrningen. Då relationen mellan aktieägarkollektivet och styrelsen kan liknas vid ett principal-agentförhållande, och aktieägarna inte fullt ut har möjlighet att kontrollera styrelsens agerande, uppstår inte sällan en informationsobalans som riskerar att skada aktieägarna.³⁴ Av den anledningen har det med styrelseuppdraget ansetts följa en lojalitetsplikt gentemot bolaget. I realiteten riktar sig lojaliteten mot aktieägarna och stämman. Lojalitetsplikten syftar till att skydda bolaget från att en styrelseledamot, på bolagets bekostnad, skaffar sig fördelar eller på annat sätt agerar på ett sätt som riskerar att strida mot bolagets intresse.³⁵ Lojalitetsplikten och dess inverkan kommer till uttryck på flera ställen i aktiebolagslagen där jävsreglerna i 8 kap. 23 § ABL och generalklausulen i 8 kap. 41 § ABL kan utgöra exempel.

²⁶ Prop. 1975:103 s. 382, Dotevall (1989) s. 199.

²⁷ 7 kap. 51 § andra stycket ABL.

²⁸ Andersson m.fl. (2012) s. 8:87.

²⁹ Dotevall (2008) s. 117.

³⁰ Åhman (1997) s. 751.

³¹ Dotevall (2008) s. 118.

³² Åhman (1997) s. 752, jfr den s.k. sas-principen.

³³ Med *moral hazards* åsyftas en situation där en part tenderar ta större risker eftersom eventuella konsekvenser drabbar någon annan.

³⁴ Bergström och Samuelsson (2012) s. 74.

³⁵ Dotevall (2008) s. 155 f.

Styrelsens ageranden kan delas in i två huvudkategorier där den ena rör bolagsinterna åtgärder och den andra snarare har en extern sida och rör förhållanden mellan bolaget och tredje man. Exempel på interna åtgärder kan vara när styrelsen genomför en vinstutdelning som stämman beslutat om, medan ingående av hyresavtal för bolagets räkning exemplifierar den externa sidan. Även om styrelsens primära uppgift är att säkerställa att bolaget sköts på det sätt som beslutats på bolagsstämman, sträcker sig kompetensen och skyldigheterna längre än så.

Styrelsens uppdrag i bolaget liknar till många delar en ställföreträdarens förhållande till sin huvudman.³⁶ Inom fullmaktsläran är begrepp som behörighet och befogenhet av avgörande betydelse vid bedömningen av i vilka fall ställföreträdaren har möjlighet att binda huvudmannen gentemot tredje man.³⁷ De aktiebolagsrättsliga reglerna om behörighet och befogenhet³⁸ återfinns i 8 kap. 42 § ABL.³⁹ Reglerna om bolagsorgans kompetensöverskridande upplevs ibland som snåriga varför de är värda att belysas och beskrivas närmare. Med hänsyn till uppsatsens syfte och de avgränsningar som ovan har presenterats kommer endast kompetens-, behörighets- och befogenhetsöverskridanden från styrelsens sida att behandlas.⁴⁰

3.2 Styrelsens behörighet

Styrelsens lagstadgade förvaltningsrätt sammanhänger med behörigheten att binda bolaget i förhållande till tredje man, detta så länge rättshandlingen ryms inom styrelsens tilldelade kompetens.⁴¹ Av 8 kap. 42 § första stycket ABL framgår att en rättshandling som styrelsen vidtar för bolaget inte är bindande för det fall rättshandlingen står i strid med bestämmelserna i aktiebolagslagen om bolagsorganens behörighet. Det som åsyftas är bland annat sådana beslut som enligt regler i aktiebolagslagen endast kan fattas av bolagsstämman, exempelvis uppgörelse om skadestånd enligt 29 kap. ABL, beslut om bolagets likvidation och ändring av bolagsordningen.⁴² Motpartens eventuella goda tro om styrelsens behörighet påverkar inte rättshandlingens ogiltighet eftersom man förväntas känna till lagens kompetensfördelningsregler.⁴³ Regeln tar inte endast sikte

³⁶ Skog (2011) s. 186 f.

³⁷ Se exv. Adlercreutz (2002) s. 160 ff., Hellner (1993) s. 54 ff.

³⁸ För en djupgående analys av begreppen se Åhman (1997) s. 114 ff.

³⁹ Bestämmelserna har anpassats till föreskrifter i artikel 9 i EG:s första bolagsdirektiv (Rådets första direktiv 68/151/EEG av den 9 mars 1968 om samordning av de skyddsåtgärder som krävs i medlemsstaterna av de i artikel 58 andra stycket i fördraget avsedda bolagen i bolagsmännens och tredje mans intressen, i syfte att göra skyddsåtgärderna likvärdiga inom gemenskapen). Se i denna del exv. Stattin (2007) s. 52 ff.

⁴⁰ För en närmare redogörelse för kompetensöverskridanden från verkställande direktörs och särskild firmatecknare, se exv. Johansson (2011) s. 257 ff., Skog (2011) s. 186 ff. och Åhman (1997) s. 301 ff.

⁴¹ Åhman (1997) s. 129.

⁴² Andersson m.fl. (2012) s. 8:91, Sandström (2012) s. 240.

⁴³ Sandström (2012) s. 240.

på uttryckliga kompetensfördelningsregler utan tillämpas också då styrelsen har handlat i strid med klara förbudsregler i aktiebolagslagen.⁴⁴ De regler som åsyftas är sådana som inte är direkt kopplade till en specifik förbudsbestämmelse, varför överträdelser av exempelvis värdeöverföringsreglerna i 17 kap. 2-7 §§ ABL och låneförbudsreglerna i 21 kap. ABL inte träffas i detta fall.⁴⁵ Privata aktiebolags förvärv av egna aktier skulle däremot kunna träffas av ogiltighet enligt 8 kap. 42 § första stycket och utgöra en form av behörighetsöverskridande. Behörighetsöverskridande kan också bero på överträdelser av straffrättsliga bestämmelser.⁴⁶

3.3 Styrelsens befogenhet

Reglerna om styrelsens befogenhet finns i 8 kap. 42 § andra stycket ABL och vållar inte sällan mer problem än behörighetsreglerna. Andra stycket är uppdelat i två meningar och syftar på olika former av befogenhetsbegränsningar. Det rör sig om situationer där styrelsen förvisso agerat inom sin tilldelade kompetens och behörighet men där bolagsinterna, kontraktuella instruktioner eller legala begränsningar beskär behörigheten.⁴⁷

Utgångspunkten i andra styckets första mening är att motpartens eventuella onda tro⁴⁸ är avgörande för huruvida styrelsen binder bolaget eller inte. Det rör sig här främst om styrelsens överträdelser av legala befogenhetsinskränkningar såsom jävsreglerna i 8 kap. 23 och 34 §§ ABL samt generalklausulen i 8 kap. 41 § ABL. Det kan inte uteslutas att även andra associationsrättsliga regler kan bedömas på liknande sätt då frågan överlämnats för avgörande i praxis.⁴⁹

Begränsningar av den legala befogenheten utgörs av lagregler som huvudsakligen syftar till att skydda aktieägarna och bolaget.⁵⁰ Regeln rör på så vis bolagets inre förhållande och kan av den anledningen inte åberopas av bolagsborgenär exempelvis vid en tvist om olovlig värdeöverföring.⁵¹ För det fall en jävig styrelse vidtagit åtgärd för bolaget blir rättshandlingen inte bindande ifall motparten varit i ond tro, insett eller bort inse, förhållandet som gjorde styrelsen jävig.⁵² Motparten torde inte ha någon särskilt vidsträckt undersökningsplikt utan för att undgå ond tro räcker det att motparten iakttagit normal omsorg och uppmärksamhet.⁵³ Normal omsorg och uppmärksamhet

⁴⁴ Prop. 1993/94:196 s. 169.

⁴⁵ Nerep och Samuelsson (2009) s. 672.

⁴⁶ Andersson m.fl. (2012) s. 8:91.

⁴⁷ Ang. kontraktuella och legala begränsningar, se Sandström (2012) s. 237 f.

⁴⁸ För ingående analys av ondrosrevisitet vid befogenhetsöverskridanden, se Åhman (1997) s. 850 ff.

⁴⁹ Prop. 1993/94:196 s. 170.

⁵⁰ Prop. 1993/94:196 s. 170, Bergström och Samuelsson (2012) s. 110.

⁵¹ Jfr NJA 1999 s. 426.

⁵² Andersson m.fl. (2012) s. 8:92 f.

⁵³ Bergström och Samuelsson (2012) s. 111.

innebär dock att motparten konsulterat aktiebolagsregistret där information om behöriga företrädare och verksamhetsföremålet återfinns.⁵⁴ Det är bolaget som har att visa på motpartens onda tro.⁵⁵

Enligt andra styckets andra mening binds bolaget oavsett motpartens onda tro i vissa fall. Regeln kan ses som ett undantag från huvudregeln i andra styckets första mening.⁵⁶ De situationer som omfattas är befogenhetsbegränsningar av kontraktuell karaktär såsom föreskrifter om föremålet för bolagets verksamhet eller andra föreskrifter som meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan. Andra styckets andra mening tar sikte på situationer då styrelsen agerar i sin helhet. Om en enskild styrelseledamot, exempelvis på grund av sin roll som särskild firmatecknare, rättshandlar för bolaget blir godtrosregeln tillämplig enligt andra styckets första mening.⁵⁷ Den för oss något främmande lösningen där tredje mans intressen skyddas genom att bolaget binds oavsett motpartens onda tro är en följd av implementering av EG:s första bolagsdirektiv⁵⁸ och har sin grund i tysk rätt.⁵⁹

I förarbetena till 8 kap. 42 § andra styckets andra mening ABL exemplifieras de situationer där kontraktuella begränsningar av styrelsens befogenhet aktualiseras och bolaget binds. Exempelvis är ett fastighetsförvaltande bolag, där verksamhetsföremålet enligt bolagsordningen är att bedriva fastighetsförvaltning, bundet av en total utförsäljning av fastighetsbeståndet eftersom styrelsens agerande i strid med verksamhetsföremålet binder bolaget oavsett motpartens onda tro enligt andra styckets andra mening. På samma sätt kan bolaget inte göra gällande styrelsens befogenhetsöverträdelse om styrelsen överträder en föreskrift i bolagsordningen om att inhämta bolagsstämman godkännande före försäljning av en fastighet.⁶⁰ I litteraturen har regeln motiverats av omsättningsskäl, vilket också är ett av syftena med det första bolagsdirektivet, och att tredje man bör kunna lita på att bolaget företräds på ett korrekt sätt. Vidare har det framförts att det många gånger är svårt för tredje man att kontrollera innehållet i bolagsordning och interna direktiv.⁶¹

Även om undantagsregeln vid befogenhetsöverskridanden inte explicit ger utrymme för någon lättnad från bundenhet för bolagens del har i förarbetena öppnats för en sådan möjlighet i vissa fall. Den omständigheten att bolaget är bundet utifrån associationsrättsliga regler innebär inte med nödvändighet att rättshandlingen gäller mot bolaget i alla lägen eftersom avtalslagens

⁵⁴ Johansson (2011) s. 261 f., Skog (2011) s. 190 f.

⁵⁵ Skog (2011) s. 189, Sandström (2012) s. 243.

⁵⁶ Åhman (1997) s. 171.

⁵⁷ Skog (2011) s. 190.

⁵⁸ Se not 39.

⁵⁹ Dotevall (2008) s. 119, Johansson (2011) s. 265, Åhman (1997) s. 173 f.

⁶⁰ Prop. 1993/94:196 s. 170, Andersson m.fl. (2012) s. 8:94.

⁶¹ Åhman (1997) s. 173 f., Sandström (2012) s. 241 f.

ogiltighetsregler kan tillämpas i vissa fall.⁶² Det skulle således röra sig om situationer då det skulle strida mot tro och heder, eller på annat sätt anses oskäligt, att låta bolaget bindas trots motpartens onda tro. Vidare har framförts att bolaget aldrig binds för det fall styrelsen, eller annan ställföreträdare, gemensamt med motparten agerat i syfte att skada bolaget.⁶³ Åhman har utförligt diskuterat relationen mellan undantagsregeln i 8 kap. 42 § andra stycket ABL och allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler och anser undantagsregeln endast vara ensamt tillämplig i två fall.⁶⁴ En så pass restriktiv tolkning av undantagsregeln har dock ifrågasatts såsom icke förenlig med kravet på direktivkonform tolkning av EU-rätten då direktivets tredje mansskyddande syfte i så fall åsidosätts.⁶⁵

⁶² Prop. 1993/94:196 s. 171.

⁶³ Andersson m.fl. (2012) s. 8:94 f. ang. avtalsrättslig korrigerering.

⁶⁴ Åhman (1997) s. 283 ff.

⁶⁵ Dotevall (1998) s. 713 ff. med hänvisning till rättsfallen *von Colson* och *Marleasing*, samt Stattin (2007) s. 90.

4. Om ogiltiga styrelsebeslut

4.1 Allmänt om ogiltighet

Någon explicit ogiltighetbestämmelse angående styrelsebeslut återfinns inte i aktiebolagslagen. I doktrin har dock hävdats att ett styrelsebeslut är ogiltigt då aktiebolagslagen eller bolagsordningen åsidosätts.⁶⁶ Att så skulle vara fallet stöds till viss del av att styrelsen är förhindrad att verkställa stämmobeslut som strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen.⁶⁷ Frånvaron av klanderomöjlighet har ansetts innebära att styrelsebeslut som fattats, exempelvis i strid med bestämmelser i aktiebolagslagen, i sig alltid är ogiltiga och att en klanderomöjlighet av den anledningen är obehövlig.⁶⁸ Åhman beskriver denna situation och menar att ogiltigheten kan utläsas genom ett *systemiskt motsatsslut* då något positivt handlande från aktieägares sida inte krävs för att styrelsebeslutets ogiltighet ska inträda.⁶⁹

Ogiltighetssanktionens primära skyddsobjekt torde vara aktieägarkollektivet i stort, även om den i vissa situationer snarare har en minoritetsskyddande prägel. Med tanke på styrelsens ställföreträdande roll blir ogiltigheten ytterst ett skydd för aktieägare för det fall styrelsen agerat efter eget bevåg utan stöd från uppdragsgivaren, aktieägarna. I förhållande till tredje man blir den interna ogiltigheten ibland utan betydelse eftersom styrelsens befogenhetsöverskridande ändå binder bolaget i vissa fall.⁷⁰

Efter att ha konstaterat att styrelsebeslut kan anses ogiltiga är det logiskt att också identifiera de situationer, eller typsituationer, som kan aktualisera ogiltighet. Den fortsatta framställningen i detta kapitel syftar således till att redogöra för de situationer då styrelsebeslut kan behäftas med ogiltighet samt vad ogiltigheten får för konsekvenser i dessa fall. Av systematiska skäl kommer en uppdelning att göras med utgångspunkt i ogiltighetens källa, exempelvis föreskrifter i aktiebolagslagen, bolagsordning eller annat håll.

⁶⁶ Se exv. Johansson (2011) s. 205, Åhman (1997) s. 741, Skog (2011) s. 255, Johansson och Pehrson (1993/94) s. 429 med hänvisning till SOU 1971:15 s. 329.

⁶⁷ 8 kap. 41 § andra stycket ABL. I dansk rätt räcker det att stämmobeslutet, efter styrelsens bedömning, antas vara ogiltigt för att verkställighetsförbud ska inträda, se Werlauff (2010) s. 481.

⁶⁸ Skog (2011) s. 255, Hemström (1994) s. 232 Johansson (2011) s. 205. Vid en första anblick framstår den norska aksjeloven och dess §§ 5-22 - 5-24 (tidigare § 9-17) fungera på liknande sätt, Skäre (1997) s. 19. Så torde dock inte vara fallet, se avsnitt 6.2.1 not 288.

⁶⁹ Åhman (1997) s. 741 f.

⁷⁰ Se 8 kap. 42 § andra stycket andra meningen ABL.

4.2 Ogiltighetsgrunder i aktiebolagslagen

Aktiebolagslagen innehåller en stor mängd lagregler som rör styrelsens verksamhet och agerande. I vissa fall regleras följderna av överträdelse av ett visst lagrum uttryckligen i lagen varför en ogiltighetsdiskussion blir obehövlig. Så är exempelvis fallet vid olovliga värdeöverföringar som enligt 17 kap. 6 och 7 §§ ABL ska återgå i vissa fall. På liknande sätt ska otillåtna lån återbäras enligt reglerna i 21 kap. ABL. Det skulle kunna påstås att bara det faktum att rättsföljden av en viss styrelseåtgärd explicit framgår av lagen inte gör handlingen mindre ogiltig, och att dessa rättshandlingar också skulle kunna ges utrymme i en framställning rörande ogiltiga styrelsebeslut. Beaktat ett av uppsatsens delsyften, att redogöra för möjligheten att neutralisera ogiltiga styrelsebeslut i ett aktieägarperspektiv, är det dock logiskt att dessa regler endast ges marginellt utrymme. Möjligheten till neutralisering, genom klander eller ratihabition, ligger i dessa fall sällan i aktieägarnas hand eftersom reglerna ofta har ett borgenärsskyddande syfte. Den fortsatta framställningen tar i första hand sikte på de fall där olika minoritetsskyddsregler överträtts och någon given rättsföljd inte framgår av lagtexten.

4.2.1 Ogiltighet på grund av överträdelse av reglerna om styrelsens beslutförhet och majoritetskrav

Reglerna om styrelsens beslutförhet återfinns i 8 kap. 21 § ABL och anger de formella krav som ställs på styrelsens sammansättning vid beslutsfattande. För att ett giltigt styrelsebeslut ska kunna fattas krävs att mer än hälften, eller den högre andel som anges i bolagsordningen, av styrelseledamöterna är närvarande vid styrelsemötet. Styrelseledamot som är jävig i viss fråga anses som inte närvarande.

Några särskilda kallelseregler finns inte vad gäller styrelsemöte men samtliga styrelseledamöter måste ha fått tillfälle att delta i ärendes beredning samt fått ett tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet.⁷¹ Vad som utgör tillfredsställande underlag måste avgöras från fall till fall och det yttersta ansvaret för att allt väsentligt för ärendets behandling framgår av underlaget åvilar styrelsens ordförande tillsammans med verkställande direktör.⁷² I särskilt brådskande fall kan beslut fattas utan att alla styrelseledamöter har hunnit sätta sig in i ärendet. Detta gäller i de fall då bolaget riskerar att skadas om styrelsebeslut inte fattas.⁷³ Att styrelseledamots rätt att närvara vid styrelsesammanträde inte är villkorlös har också betonats i praxis⁷⁴ och innebär snarare att en avvägning ska ske mellan bolagets intresse av att ett snabbt beslut fattas och enskild

⁷¹ 8 kap. 21 § andra stycket ABL, Johansson (2011) s. 204.

⁷² Prop. 1975/76:166 s. 174, Bergström och Samuelsson (2012) s. 104 f.

⁷³ Andersson m.fl. (2012) s. 8:52.

⁷⁴ RH 1981:129.

styrelseledamots intresse av att delta i beslutsprocessen.⁷⁵ Någon möjlighet till undantag från regelns första stycke angående andel närvarande styrelseledamöter finns inte.⁷⁶ Bestämmelsen om tillfredsställande beslutsunderlag samt styrelseledamots rätt att delta i ärendets behandling är straffsanktionerad⁷⁷ vilket syftar till att säkerställa arbetstagarrepresentanternas ställning i styrelsen.⁷⁸

Utgångspunkten är att styrelsebeslut fattas med enkel majoritet. Vid lika antal röster har ordförande utslagsröst.⁷⁹ För det fall inte samtliga styrelseledamöter är närvarande måste de som röstar för beslutet utgöra mer än en tredjedel av det totala antalet styrelseledamöter. Inte sällan föreskriver bolagsordningen strängare majoritetskrav exempelvis att minst hälften av styrelsen ska rösta för beslutet.⁸⁰ En enskild ledamot har möjlighet att reservera sig mot majoritetens beslut vilket kan fungera som bevis för att ledamoten inte medverkat till ett beslut som senare skadat bolaget.⁸¹

Inom litteraturen råder viss oenighet kring huruvida formella brister i styrelsebeslut med nödvändighet leder till ogiltighet. Det har bland annat framförts att för det fall reglerna om beslutförhet och majoritetskrav åsidosätts, eller om styrelsens kompetens överskrids, så är beslutet inte giltigt. Det finns ingen som har varken rätt eller skyldighet att verkställa ett sådant beslut.⁸² Kedner och Roos menar på liknande sätt att ett beslut som inte har tillkommit på rätt sätt är ogiltigt varför det inte heller kan anses föreligga något reellt styrelsebeslut.⁸³ Den motsatta sidan representeras av Samuelsson som anser att styrelsebeslut är giltiga trots formella brister. Ett sådant synsätt motiveras av krav på rättssäkerhet och effektivitet i affärlivet där osäkerhet kring beslutets giltighet skulle försvåra bolagets verksamhet. Vidare framförs att den alltför öppna skrivningen i 8 kap. 21 § andra stycket ABL inte kan sanktioneras av ogiltighet.⁸⁴ Ett sådant synsätt har dock fått relativt litet stöd från annat håll i litteraturen där formella brister istället ansetts vara grund för ogiltighet.⁸⁵

Gentemot en godtroende tredje man är rättshandlingen inte bindande för bolaget.⁸⁶ Många gånger kan det vara svårt för tredje man att kontrollera huruvida rättshandlingen med bolaget

⁷⁵ Bergström och Samuelsson (2012) s. 106.

⁷⁶ Andersson m.fl. (2012) s. 8:52.

⁷⁷ 30 kap. 1 § första stycket punkt 3 ABL.

⁷⁸ Johansson (2011) s. 204.

⁷⁹ 8 kap. 22 § ABL.

⁸⁰ Skog (2011) s. 185.

⁸¹ Se vidare Dotevall (1989) s. 136, Johansson (2011) s. 205.

⁸² Andersson m.fl. (2012) s. 8:53.

⁸³ Kedner och Roos (1995) s. 252.

⁸⁴ Samuelsson (2001) s. 470 f.

⁸⁵ Johansson (2011) s. 204 f., Åhman (1997) s. 744 f. och 904 f.

⁸⁶ 8 kap. 42 § andra stycket första meningen ABL.

grundar sig på ett beslut fattat av en beslutför styrelse eller inte. Tredje man kan därför inte ha någon särskilt långtgående skyldighet att undersöka huruvida styrelsebeslut verkligen fattats i frågan.⁸⁷ Inte heller har motparten någon undersökningsplikt vad gäller beslutets giltighet, exempelvis att närvarokraven uppfylls, men det kan inte uteslutas att tredje mans kunskap eller insikt i det enskilda fallet utesluter god tro.⁸⁸

4.2.2 Ogiltighet på grund av överträdelser av jävsregler för styrelsen

Jävsreglerna i 8 kap. ABL⁸⁹ är ett uttryck för företagsledningens omsorgs- och lojalitetsplikt i förhållande till bolaget.⁹⁰ Regeln omfattar tre situationer då styrelseledamot inte får handlägga viss fråga. Styrelseledamot får inte handlägga (1) avtal mellan honom och bolaget, (2) avtal mellan bolaget och tredje man, om styrelseledamoten har ett väsentligt intresse i frågan som kan strida mot bolagets eller (3) avtal mellan bolaget och en juridisk person som styrelseledamoten ensam eller tillsammans med någon annan får företräda. Med avtal likställs ensidiga rättshandlingar som har betydelse vid avtals uppkomst, förändring eller upphörande, gåvor från bolaget⁹¹ men också rättegång eller annan talan.⁹² Begreppet handlägga har getts en vid innebörd och innefattar alla situationer där ledamoten har möjlighet att påverka beslutet såsom beredning och föredragning av frågan eller överläggning och beslutsfattande under styrelsemöte.⁹³

Styrelseledamot får som framgått inte handlägga fråga om avtal mellan sig själv och bolaget. Regeln om partsjäv är dock inte utan undantag, självkontrahering är tillåtet för det fall det bara finns en aktieägare eller om samtliga aktieägare accepterar åtgärden.⁹⁴ Styrelseledamot är också förhindrad att handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man om ledamoten har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets. För att intressejäv ska föreligga räcker det alltså att det finns en risk för ett väsentligt motstående intresse från ledamoten.⁹⁵ Väsentlighetskravet har på vissa håll i litteraturen tolkats negativt vilket inneburit att endast sådant av obetydligt intresse kan lämnas utanför jävsbestämmelsen.⁹⁶ Exempel är de fall då styrelseledamoten köper varor från en av bolagets butiker eller handlägger fråga om fusion med bolag där ledamoten endast innehar en

⁸⁷ Åhman (1997) s. 869, som finner stöd i förarbetena till 1910 års aktiebolagslag.

⁸⁸ Åhman (1997) s. 874.

⁸⁹ För styrelsen se 23 §, för verkställande direktör se 34 §, reglerna överensstämmer med varandra, se prop. 1997/98:99 s. 95 f. Med hänsyn till uppsatsens syfte och avgränsningar kommer endast jävssituationer för styrelseledamöter beaktas.

⁹⁰ Dotevall (1989) s. 278 f., Åhman (1997) s. 765 f., Nerep (2003) s. 245 f.

⁹¹ Prop. 1975:103 s. 379.

⁹² 8 kap. 23 § tredje stycket ABL.

⁹³ Prop. 1997/98:99 s. 95, Nerep (2003) s. 250, Dotevall (2008) s. 161 f.

⁹⁴ 8 kap. 23 § andra stycket ABL, se även NJA 1981 s. 1117 samt Johansson och Pehrson (1993/94) s. 427. Dotevall (2008) s. 166, Andersson m.fl. (2012) s. 8:56, jfr sas-principen.

⁹⁵ Åhman (1997) s. 782.

⁹⁶ Nerep (2003) s. 261, Dotevall (2008) s. 166.

mindre aktiepost i det överlåtande bolaget.⁹⁷ Någon exakt definition av väsentlighetskravet finns dock inte utan en bedömning måste ske från fall till fall där styrelseledamotens relation till tredje man samt intressekonfliktens karaktär bör ges betydelse.⁹⁸ Utgångspunkten är dock att intressejävföreligger i de fall bolaget rättshandlar med en närstående till styrelseledamoten⁹⁹ eller med en annan juridisk person där ledamoten har ett, i ledamotens perspektiv, betydande aktieinnehav.¹⁰⁰ Den tredje jävssituationen tar sikte på de fall då styrelseledamoten också företräder bolagets motpart, exempelvis såsom verkställande direktör, styrelseledamot eller särskild firmatecknare. Även vid ställföreträdarjävf finns typiskt sett en risk för att bolagets intresse åsidosätts oavsett om ledamoten har befattat sig med frågan i motpartsbolaget eller inte.¹⁰¹ Bestämmelsen om ställföreträdarjävf ska dock inte tillämpas om bolagen ingår i samma koncern eller i en företagsgrupp av motsvarande slag.¹⁰²

En uppkommen jävssituation får till följd att ledamoten inte anses närvarande vid styrelsemötet och riskerar på så sätt att frånta styrelsen beslutförhet i frågan. För det fall styrelsen inte kan fatta beslut i frågan, exempelvis på grund av att samtliga styrelsemedlemmar är jäviga, kan frågan hänskjutas till stämman.¹⁰³

Vad som krävs för att ett styrelsebeslut, som fattats efter handläggning av en jävig styrelseledamot, ska anses ogiltigt är omdiskuterat i litteraturen. Nerep menar att det är utan betydelse ifall ledamoten har någon faktisk möjlighet påverka utgången av det fattade beslut eller utgjort minoritet i frågan.¹⁰⁴ Andra uppfattningar som framförts är att ogiltighet knappast kan föreligga så länge de ojäviga styrelseledamöterna bildar en beslutför styrelse¹⁰⁵ medan det på annat håll har ansetts att ett styrelsebeslut i regel blir ogiltigt om en jävig styrelseledamots medverkan kan ha påverkat beslutet.¹⁰⁶ Oenigheten torde ge uttryck för att någon exakt gräns för när ogiltighet inträder knappast är för handen utan blir beroende av interna maktförhållanden och påverkansmöjligheter inom styrelsen.¹⁰⁷

⁹⁷ Åhman (1997) s. 782, Dotevall (2008) s. 166.

⁹⁸ Dotevall (2008) s. 167.

⁹⁹ Se NJA 1982 s. 1.

¹⁰⁰ Andersson m.fl. (2012) s. 8:56, Dotevall (2008) s. 166, Åhman (1997) s. 781.

¹⁰¹ Nerep (2003) s. 264.

¹⁰² 8 kap. 32 § tredje stycket ABL.

¹⁰³ Andersson m.fl. (2012) s. 8:58.

¹⁰⁴ Nerep (2003) s. 267.

¹⁰⁵ Skog (2011) s. 222 f.

¹⁰⁶ Johansson (2011) s. 133, Dotevall (2008) s. 161.

¹⁰⁷ Jfr Johansson och Pehrson (1993/94) s. 430.

I förhållande till tredje man är bolaget dock bundet av det med jäv behäftade beslutet för det fall man inte lyckas styrka motpartens onda tro.¹⁰⁸ Att god tro skulle föreligga vid självkontrahering torde vara tämligen ovanligt.¹⁰⁹ När det gäller intressejäv är förhållandena annorlunda. Omständigheter kring bolagets och bolagsföreträdarnas intressen i olika avseenden och vilka slutsatser tredje man borde dragit av dessa blir istället avgörande för godtrosbedömningen. För det fall tredje man inser att styrelseledamot är jävig, har det framförts att det också åligger tredje man en undersökningsplikt vad gäller den jävige styrelseledamotens faktiska deltagande i beslutsfattandet.¹¹⁰ Åhman ställer sig dock skeptisk till ett sådant förhållningssätt och menar att tredje man i regel kan utgå ifrån att regler om beslutsfattande och andra regler om styrelsens uppdrag har iakttagits.¹¹¹

4.2.3 Ogiltighet på grund av överträdelse av likhetsprincipen och generalklausulen

En grundläggande princip inom aktiebolagsrätten är alla aktiers lika rätt i bolaget. Denna kommer till uttryck genom huvudregeln i 4 kap. 1 § ABL och benämns *likhetsprincipen*. Bolagsordningen och uttryckliga regler i aktiebolagslagen kan dock medge undantag. Likhetsprincipen syftar till att skydda aktieägarminoriteten och är därför i huvudsak dispositiv på så vis att aktieägare kan efterge de rättigheter som följer av principen.¹¹² Utöver likhetsprincipen innehåller aktiebolagslagen en generalklausul¹¹³ innefattande förhållningsregler för olika bolagsorgan.¹¹⁴ Generalklausulen kan beskrivas som bestående av de tre delarna likhetsprincipen, förbudet mot åtgärder som uppenbart strider mot verksamhetsföremålet eller bolagets syfte, och ett förbud mot åtgärder som ger aktieägare en otillbörlig fördel till nackdel för bolaget eller annan aktieägare.¹¹⁵ Förhållandet mellan likhetsprincipen och generalklausulerna har diskuterats flitigt i litteraturen. Någon närmare diskussion om förhållandet kommer dock inte att föras här eftersom det faller utanför denna uppsats primära syfte.¹¹⁶

Följden av att ett styrelsebeslut fattats i strid med generalklausulen eller likhetsprincipen är att beslutet är och förblir ogiltigt.¹¹⁷ Det skulle exempelvis kunna röra sig om de fall då styrelsen

¹⁰⁸ 8 kap. 42 § andra stycket första meningen ABL.

¹⁰⁹ Nerep och Samuelsson (2009) s. 670, Åhman (1997) s. 875.

¹¹⁰ SOU 1941:9 s. 352.

¹¹¹ Åhman (1997) s. 877.

¹¹² Andersson m.fl. (2012) s. 7:91, Åhman (1997) s. 787, Nerep (2003) s. 271.

¹¹³ För bolagsstämman 7 kap. 47 § ABL, för styrelsen 8 kap. 41 § första stycket ABL.

¹¹⁴ Åhman (1997) s. 799.

¹¹⁵ Dotevall (2008) s. 168.

¹¹⁶ Se istället Nerep (2003) s. 274 ff., Skog (2011) s. 248, Dotevall (2008) s. 169, Johansson (2011) s. 81 f., Andersson och Pehrson (2008), samt Åhman (1997) s. 787 ff. särskilt s. 807, för ingående diskussion.

¹¹⁷ Andersson m.fl. (2012) s. 8:84, Skog (2011) s. 255, Andenæs (2006) s. 134.

beslutar att sälja en bolagstillgång till en större aktieägare till ett för aktieägaren mycket förmånligt pris. För att bolaget inte ska bindas av rättshandlingen gentemot tredje man krävs dock att bolaget lyckas visa på motpartens onda tro.¹¹⁸ Många gånger torde dock de faktiska omständigheterna vid en rättshandling i strid med generalklausulen vara sådana att god tro får anses uteslutet. Detta eftersom de inblandade personerna inte sällan är bolagsföreträdare eller aktieägare med god insyn i bolaget.¹¹⁹

4.3 Ogiltighetsgrunder i bolagsordningen och på annat håll

Förutom de obligatoriska uppgifter som ska anges i bolagsordningen¹²⁰ finns möjlighet att föreskiva avvikelser från aktiebolagslagens dispositiva regler.¹²¹ Detta innebär bland annat att minoritetsskyddsregler kan utökas, men inte inskränkas, genom föreskrift i bolagsordningen.¹²² På så vis utgör bolagsordningen ett styrmedel för både aktieägare och bolagsorgan som sätter generella ramar och specifika begränsningar för hur bolaget får skötas.¹²³ Någon uppräknings av tänkbara föreskrifter i bolagsordningen låter sig knappast göras utan det är tillräckligt att här konstatera att föreskrifterna inte får strida mot reglerna i aktiebolagslagen eller annan lag eller författning samt att avtalsfrihet råder och att oskäligen föreskrifter kan angripas utifrån avtalsrättsliga regler.¹²⁴

Eftersom föremålet för bolagets verksamhet ska anges i bolagsordningen, och bolagsordningen i sin tur är bindande för både styrelsen och andra bolagsföreträdare, följer att styrelsens beslut måste gå i linje med det angivna verksamhetsföremålet. Verksamhetsföremålet begränsar således styrelsens kompetens internt vilket innebär att ett styrelsebeslut i strid med verksamhetsföremålet utgör ett övertramp av funktionsfördelningen i bolaget.¹²⁵

Av 8 kap. 41 § andra stycket ABL framgår att styrelsen inte har någon rätt att verkställa stämmobeslut i strid med aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. För det fallet styrelsen fattar beslut i strid därmed torde dessa vara ogiltiga. Att så skulle vara fallet har diskuterats ovan. Frågan blir då om regeln är uttömmande på så vis att styrelsen är skyldig att genomföra styrelsebeslut i strid med andra lagar än de uppräknade. Om så vore fallet skulle också styrelsebeslut i strid med sådan reglering inte av den anledningen drabbas av ogiltighet. Dotevall

¹¹⁸ 8 kap. 42 § andra stycket första meningen ABL.

¹¹⁹ Prop. 1973:93 s. 137 f., Åhman (1997) s. 879, Nerep (2003) s. 311.

¹²⁰ Se 3 kap. 1 § ABL.

¹²¹ Skog (2011) 29 f.

¹²² Johansson (2011) s. 67, 202.

¹²³ Åhman (1997) s. 654.

¹²⁴ Prop. 1975:103 s. 297 f. samt prop. 2004/05:85 s. 538.

¹²⁵ Dotevall (2008) s. 119, 100 f.

menar att styrelsen har möjlighet att vägra verkställa stämmobeslut i strid med exempelvis skattelag eller konkurrenslag. Detta beror på att allmänna principer för uppdragsförhållanden talar för att styrelsen ska söka undvika situationer som skadar bolaget.¹²⁶ Detta följer av att styrelsen har att agera i bolagets intresse samt iaktta bolagets vinstsyfte.¹²⁷ Det förefaller inte heller särskilt främmande att styrelsebeslut i strid med straffsanktionerade bestämmelser eller brottsbalkens regler också skulle vara ogiltiga.¹²⁸ Det kan dock ifrågasättas ifall åtgärder i strid med tvingande, skadeståndssanktionerad lagstiftning kan drabbas av ogiltighet. Om så var fallet skulle troligtvis skadeståndssanktionen vara obehövlig då skadeståndets reparativa del ersatts av ogiltighet. Ett lämpligare tillvägagångssätt är att behandla skadeståndet som en uppkommen kostnad som bolaget har att förhålla sig till och kan jämföra med eventuella vinster med ett visst agerande.¹²⁹ Skadeståndet blir således endast en av flera faktorer som styrelsen har att beakta under iakttagande av bolagets intresse.

För den vidare diskussionen blir det således relevant att närmare undersöka vad som rymms inom begreppet bolagets intresse. I den nordiska litteraturen kan viss enighet skönjas då det från flera håll framförts att bolagets intresse är det samma som aktieägarkollektivets gemensamma intresse.¹³⁰ För det fall bolaget inte har något annat syfte än att göra vinst torde aktieägarnas intresse vara att maximera avkastningen av sin investering vilket innebär att åtgärder i strid med vinstsyftet samtidigt strider mot bolagets intresse.¹³¹ Verksamhetsföremålet kan även fungera som en beskrivning av hur vinstsyftet ska uppnås.¹³² Det är dock inte alltid lätt att avgöra huruvida en åtgärd står i överensstämmelse med bolagets intresse eller inte. Åhman menar att i princip alla åtgärder som inte är bra för bolaget, på så vis att bolaget riskerar att skadas, strider mot bolagets intresse.¹³³ Ett sådant synsätt kräver dock att det omedelbart går att avgöra huruvida åtgärden även i ett längre perspektiv kan anses bolagsskadlig eller inte. Dotevall menar att eftersom det till vinstsyftet inte angetts något tidsperspektiv, styrelsen är tämligen fri i sitt agerande. Detta får till följd att det snarare rör sig om en svensk motsvarighet till *business judgment rule* då styrelsen inte ansvarar för skada som åsamkats bolaget av åtgärder vidtagna inom den normala verksamheten.¹³⁴

¹²⁶ Dotevall (2008) s. 117.

¹²⁷ Prop 1975/:03 s. 376 f.

¹²⁸ Jfr Nial (1934) s. 44.

¹²⁹ Jfr Nial (1934) s. 43 f., Dotevall (2008) s. 117.

¹³⁰ Dotevall (2008) s. 143, Sofsrud (1999) s. 233 ff., Werlauff (1991) s. 72.

¹³¹ Åhman (1997) s. 810.

¹³² Dotevall (2008) s. 144.

¹³³ Åhman (1997) s. 810.

¹³⁴ Dotevall (2008) s. 107 med vidare hänvisning. Angående begreppet *business judgment rule*, se exv. *Aronson v. Lewis* eller Pfluger Scott (2006) s. 122.

Därigenom ökar styrelsens möjligheter till ekonomiska överväganden eftersom det i vissa fall måste anses ligga i bolagets intresse att exempelvis bryta ett för bolaget ogynnsamt kontraktsförhållande och därigenom ådra sig skadeståndsskyldighet. Kontraktsbrottet kan förvisso anses skadligt på grund av uppkommen ersättningsskyldighet men i det långa loppet gynna bolaget genom att man därigenom slipper ett förlustbringande avtal. Ett visst risktagande måste således godtas från styrelsen men åtgärder som innebär ett uppenbart risktagande kan däremot anses falla utanför verksamhetsföremålet.¹³⁵

Beslut i strid med verksamhetsföremålet innebär indirekt också en överträdelse av bolagsordningen och är därför internt ogiltig i bolaget. Externt får dock ogiltigheten marginell betydelse eftersom bolaget binds av styrelsens överträdelse oavsett motpartens onda tro.¹³⁶

4.4 Konsekvens av ogiltighet

Ovan har redogjorts för ett antal situationer då styrelsebeslut av någon anledning inte är giltigt. Ogiltigheten innebär att det varken finns någon skyldighet eller rätt att verkställa beslutet. Vidare kan ett besluts ogiltighet i vissa fall smitta av sig på så sätt att även det avtal, som beslutet ligger till grund för, anses ogiltigt.¹³⁷ Effekten av ogiltigheten är att rättshandlingen ska återgå.¹³⁸ Traditionellt sett har ogiltighet delats upp i nulliteter och angripligheter¹³⁹ vilka kan jämföras med starka och svaga ogiltigheter eller absoluta och relativa ogiltigheter.¹⁴⁰ Fel av nullitetskaraktär innebär att något beslut inte föreligger. Handlar det om angriplighet på grund av klanderfel, som inte utgör nulliteter, anses beslutet däremot vara verksamt tills vidare.¹⁴¹ Utgångspunkterna är alltså helt olika. Nulliteter är oläkbara och gäller självständigt medan angripligheter har en mer svävande karaktär på så vis att de kan rätthävas eller måste göras gällande för att kunna tillämpas.¹⁴² Denna distinktion upprätthålls dock inte fullt ut inom aktiebolagsrätten. Exempelvis kan de bolagsstämmobeslut där någon tid för talan inte fastslås av lagen¹⁴³ ändå läkas efter en längre tids passivitet från aktieägarna.¹⁴⁴ För aktiebolagsrättslig ogiltighet blir denna indelning därför av mindre betydelse då

¹³⁵ Dotevall (2008) s. 110, Johansson (2011) s. 156, Nerep och Samuelsson (2009) s. 668.

¹³⁶ 8 kap. 42 § andra stycket andra meningen ABL.

¹³⁷ Johansson (2011) s. 205 f.

¹³⁸ Stattin (2007) s. 103. Detta gäller så vida bolaget inte binds enligt 8 kap. 42 § ABL. Frågan om återgång är inte oproblematisk, men kommer inte att beaktas närmare i denna framställning.

¹³⁹ Ussing (1945) s. 237 ff., Karlgren (1951) s. 247 ff., Nial (1934) s. 63 ff. Se även Adlercreutz (1994) s.1 ff. för internationellt perspektiv.

¹⁴⁰ Åhman (1997) s. 236 ff.

¹⁴¹ NJA 2008 s. 796.

¹⁴² Ussing (1945) s. 240 f., Adlercreutz (2002) s. 231.

¹⁴³ De s.k. nullitetsfallen, se 7 kap. 51 § andra stycket ABL.

¹⁴⁴ Prop. 1975:103 s. 412, se även Johansson (1990) s. 91 f., Stattin (2008a) s. 177, 180.

lagen dessutom explicit reglerar följderna av ogiltighet. Det kan dock inte bortses ifrån att en uppdelning fyller en viss funktion för förståelsen av den enskilda ogiltighetsgrundens karaktär.¹⁴⁵

4.5 Sammanfattande kommentar

En fråga som dyker upp är huruvida det alls är behövligt att klassificera vissa typer av styrelsebeslut som ogiltiga. I förhållande till tredje man berörs frågan genom att vissa typer av rättshandlingar som styrelsen företar inte binder bolaget externt. Det framgår dock inte explicit att en sådan åtgärd också anses ogiltig. Ogiltighetsdiskussionen blir på så vis irrelevant vad gäller bolagets externa förhållande. Istället för att bedöma aktiebolagsrättslig ogiltighet utifrån nulliteter och angripligheter utgör snarare borgenärs- och minoritetsskyddsaspekter en lämplig utgångspunkt.¹⁴⁶ Det blir således olika skyddsregler som utgör ramarna för giltigheten av styrelsens beslut. Inte heller är det meningsfullt att söka kontrastera begreppsparen eftersom, som ovan framgått, det aktiebolagsrättsliga nullitetsbegreppet delvis har en annan betydelse än den gängse.¹⁴⁷ De så kallade nullitetsfallen i 7 kap. 51 § ABL kan illustrera problematiken.

För att ett beslut ska få nullitetsverkan krävs att beslutet ligger utanför stämmans formella eller materiella kompetens.¹⁴⁸ Nerep menar att nullitetsbeteckningen är olycklig eftersom lagrummet också behandlar beslut inom ramen för det dispositiva rättsområdet, vars nullitetsverkan är diskutabel.¹⁴⁹ På liknande sätt menar Stattin att nullitetsfallen bör reserveras för överträdelser av skyddsregler uppställda i tredje mans intresse.¹⁵⁰ Även Nial har framfört att nullitetsfallen bör reserveras för bolagsstämmobeslut som strider mot en rättsregel som är tvingande på så sätt att den inte kan åsidosättas ens med samtliga aktieägares samtycke.¹⁵¹

Frågan blir då huruvida motsvarande diskussion kan tillämpas på ogiltiga styrelsebeslut. Externt regleras ogiltigheten explicit genom 8 kap. 42 § ABL. Det blir således bolagsinterna åtgärder som ligger närmast till hands att undersöka. Samuelsson menar att skillnaden mellan klander och nullitet främst ligger i att klander kan, innan utgången preskriptionstid, användas för att upphäva eller ändra ett fattat beslut. Nulliteten fungerar däremot som en aktiebolagsrättslig immunitet eftersom beslutet är behäftat med en sådan brist att bolagsorganet saknar befogenhet att

¹⁴⁵ Adlercruetz förefaller komma till liknande slutsats, jfr Adlercruetz (1994) s. 18. Jfr dock Stattin som försöker sig på en viss kategorisering, Stattin (2007) s. 101 f.

¹⁴⁶ Stattin (2008b) s. 76 f.

¹⁴⁷ Se Samuelsson (2007) s. 536 ff., Skog använder inte nullitetsbegreppet över huvud taget utan talar istället om undantag till klanderfristregeln.

¹⁴⁸ Samuelsson (2007) s. 539.

¹⁴⁹ 7 kap. 51 § andra stycket punkt 2-3 ABL, Nerep (2003) s. 322.

¹⁵⁰ Stattin (2008a) s. 179.

¹⁵¹ Nial (1934) s. 69.

genomföra det.¹⁵² Någon motsvarande uppdelning låter sig dock inte uppställas vad gäller styrelsebeslut, detta eftersom någon klanderfrist inte anges och inte heller någon ansats till att kategorisera olika former av ogiltiga styrelsebeslut är för handen. I litteraturen konstaterats ofta kort att vissa styrelsebeslut är ogiltiga utan att saken diskuteras i termer av nullitet och klander.¹⁵³ Frågan är då vilken betydelse ogiltighetsetiketten har för bolagsinterna åtgärder. Så länge ogiltigheten inte fylls med ett närmare innehåll eller kopplas till explicita rättsföljder riskerar ogiltigheten just bara vara en etikett utan närmare innebörd.

Detta kapitel har huvudsakligen berört regler uppställda i aktieägarnas intresse. I förhållande till borgenärer och tredje man regleras inte sällan följderna av bolagets åtgärder explicit i lagen.¹⁵⁴ Den fortsatta framställningen kommer således att behandla aktieägars ställning och handlingsmöjligheter vid styrelsebeslut i strid med aktieägar- och minoritetsskyddsregler. Primärt är den risk som aktieägare riskerar lida förknippad med att bolaget, trots att styrelsebeslutet i någon mening anses ogiltigt, ändå binds vid beslutet. Bundenhet kan exempelvis uppkomma genom att det ursprungligt felaktiga beslutet på något sätt läks eller godkänns i efterhand. I ett aktieägarperspektiv är det därför av intresse att undersöka i vilka fall, och under vilka omständigheter, ett ogiltigt styrelsebeslut kan ratihaberas. En från ratihabition delvis fristående fråga är i vilken utsträckning ogiltiga styrelsebeslut kan klandras eller på annat sätt angripas av enskilda aktieägare. Frågan måste dock i detta sammanhang anses angelägen då den berör aktieägars ställning i bolaget och möjlighet att påverka skadliga styrelsebeslut. I det följande kommer således olika former av neutralisering av ogiltiga styrelsebeslut att behandlas. Med neutralisering avses olika sätt på vilket ogiltigheten fräntas sin svävande karaktär och inte längre utgör ett osäkerhetsmoment för bolaget eller aktieägaren. Utgångspunkten är således att neutralisering potentiellt sett kan ske genom någon form av godkännande eller att ogiltigheten fastslås exempelvis genom klandertalan. Förutsättningarna för att så ska kunna ske kommer diskuteras nedan.

¹⁵² Samuelsson (2007) s. 547 f., se även Stattin (2008a) s. 172.

¹⁵³ Se exv. Hemström (1994) s. 232, Johansson (2011) s. 205 f.

¹⁵⁴ Exv. 8 kap. 42 §, reglerna om värdeöverföring i 17 kap. och låneförbudsreglerna 21 kap. ABL.

5. Om ratihabition

5.1 Allmänt om ratihabition

För det fall en rättshandling ingås av någon som saknar behörighet kan rättshandlingen godkännas i efterhand och på så vis bli gällande. Huvudmannen blir genom att ratihabera avtalet bunden trots ställföreträdarens behörighetsöverskridande.¹⁵⁵ Den avtalsrättsliga principen om ratihabition har också ansetts tillämplig för de fall en bolagsföreträdare företagit en rättshandling utan att binda bolaget.¹⁵⁶ En annan konsekvens av ratihabition är att den ratihaberande bolagsföreträdaren påtar sig ansvaret för åtgärdens förenlighet med aktiebolagslagen och bolagsordningen.¹⁵⁷ Avtal i strid mot borgenärsskyddsregler kan av förklarliga skäl inte ratihaberas eftersom detta skyddsintresse ligger utanför bolagsorganens förfoganderätt.¹⁵⁸ Ett efterföljande godkännande blir således främst aktuellt vid överträdelse av regler uppställda i aktieägarnas intresse. Ratihabition blir därför ett sätt på vilket ett ogiltigt styrelsebeslut kan neutraliseras genom aktieägares inverkan. Genom ratihabitionen fransäger sig aktieägarna möjligheten att göra ogiltigheten gällande.

Ratihabition kan ske både uttryckligen och konkludent, och innebär att den ursprungliga rättshandlingen blir gällande *ex tunc*, alltså från den tidpunkt då den ursprungligen vidtogs.¹⁵⁹ En konsekvens av att ratihabition kan ske konkludent är att passivitet från huvudmannens sida kan ses som ett tyst godkännande av den obehöriga rättshandlingen och därigenom binda huvudmannen gentemot tredje man. Om motparten däremot varit medveten om behörighetsbristen torde avtalet förutsätta huvudmannens godkännande för att det ska bli giltigt. Adlercreutz liknar situationen vid en anbudssituation där motparten under viss tid får avvakta huvudmannens accept i form av ratihabition.¹⁶⁰ För aktieägarna är det således relevant att veta i vilken utsträckning deras agerande, eller passivitet, riskerar att utgöra ett konkludent ratihaberande av det ogiltiga styrelsebeslutet och möjligheten till att angripa ogiltigheten därmed utsläcks. Minoritetshänsyn gör sig därigenom gällande även vid ratihabition.

En till konkludent ratihabition närliggande fråga är huruvida behörighets- och befogenhetsöverskridanden från styrelsens sida kan läkas genom ett avstående från att göra ogiltigheten gällande. Åhman menar att det föreligger en viktig principiell skillnad mellan läkning

¹⁵⁵ Principen kommer till uttryck i bland annat 9 kap. 6 § Föräldrabalken (1949:381) samt 18 § Lag (1991:351) om handelsagentur.

¹⁵⁶ Johansson (2011) s. 268 f.

¹⁵⁷ Åhman (1997) s. 913.

¹⁵⁸ Hellner (1993) s. 73.

¹⁵⁹ Adlercreutz (2002) s. 220, Nerep och Samuelsson (2009) s. 674, Åhman (1997) s. 902.

¹⁶⁰ Adlercreutz (2002) s. 222.

och ratihabition där den senare alltid grundas på en ny rättshandling medan läkning snarare innebär att det ursprungliga agerandet accepteras. Vidare framförs att ratihabition främst torde vara aktuellt vid behörighetsöverskridanden då rättshandlingen är oförbindande för bolaget på grund av behörighetsbrist. Enligt Åhman blir möjligheten till läkning huvudsakligen aktuell vid befogenhetsöverträdelser där rättshandlingen inte får verkan på grund av inskränkande förbehåll och villkor i styrelsens bemyndigande och passivitet undandrar möjligheten att senare återropa ogiltigheten.¹⁶¹ Resonemanget förefaller dock inkonsekvent då Åhman senare diskuterar möjligheten till läkning av ogiltiga styrelsebeslut som står i strid med reglerna om bolagsorganens behörighet.¹⁶² Någon rättsteoretisk diskussion om den aktiebolagsrättsliga skillnaden mellan läkning och ratihabition ska dock inte föras här. I det följande används begreppen passivitet och ratihabition i den betydelsen som Nerep och Samuelsson använder dem, som en del i bedömningen av huruvida konkludent ratihabition föreligger, samt ett efterföljande godkännande av både behörighets- och befogenhetsöverskridanden.¹⁶³

Som ovan framgått kan underlåtenhet att återropa en ogiltighetsgrund i vissa fall innebära att avtalet blir gällande för huvudmannen. Så är dock inte fallet vid ett behörighetsöverskridande där rättshandlingen vidtagits endast i ställföreträdarens eget intresse, genom förfalskning eller genom brottsligt förfarande.¹⁶⁴ Ogiltigheten måste på något sätt vara av kvalificerad karaktär för att huvudmannen inte ska bindas trots passivitet.¹⁶⁵ Som en konsekvens av begränsningarna i bundenhet på grund av passivitet i vissa fall, inskränks också möjligheten till ratihabition i motsvarande utsträckning.¹⁶⁶

5.2 Explicit aktiebolagsrättslig ratihabition

Ratihabition är en rättshandling och sker av den i vars namn den ursprungliga rättshandlingen företagits. Detta innebär att det i aktiebolagsrättsligt hänseende är behörigt bolagsorgan som har att godkänna behörighets- eller befogenhetsöverskridandet.¹⁶⁷ Vid överskridanden från styrelsens

¹⁶¹ Åhman (1997) s. 903, 897.

¹⁶² Åhman (1997) s. 904, 913.

¹⁶³ Nerep och Samuelsson (2009) s. 677, 674.

¹⁶⁴ NJA 1970 s. 294 och NJA 1990 s. 460, se Adlercreutz (1994) s. 13 ff. för vidare diskussion om rättsfallen.

¹⁶⁵ Åhman (1997) s. 908.

¹⁶⁶ NJA 1990 s. 460 behandlar förvisso ratihabition på förvaltningsrättens område men är av betydelse även på förmögenhetsrättens område. Åhman menar att huvudmannens goda tro om det brott som begåtts i vissa fall kan möjliggöra ratihabition, se Åhman (1997) s. 909.

¹⁶⁷ Nerep och Samuelsson (2009) s. 674.

sida¹⁶⁸ torde ratihaveringsmöjlighet främst tillkomma stämman och aktieägarna men i vissa fall kan styrelsen själv ha en sådan möjlighet. Frågan är dock huruvida ett efterföljande stämmobeslut ska anses utgöra ett nytt fristående beslut fattat av stämman eller ratihabition av ett tidigare styrelsebeslut. Detta är av intresse, dels på grund av ratihabitionens verkan ex tunc, dels på grund av att olika majoritetskrav ställs på olika stämmobeslut. Som exempel kan nämnas att stämmobeslut som utgångspunkt utgörs av den mening som fått flest röster på stämman, men som framgår nedan, krävs i vissa fall enhälligt aktieägarbeslut för att en styrelseåtgärd ska kunna ratihaberas. Några generella slutsatser går inte att dra i denna del utan en bedömning måste ske i varje enskilt fall. Viss ledning ges dock i en nyligen avgiven hovrättsdom¹⁶⁹ vilken i korthet kommer att refereras nedan.

Målet rörde ett bolag med tre aktieägare där den enda styrelseledamoten, tillika verkställande direktören, hade beslutat om, och verkställt, löneutbetalning till sig själv. Beslutet hade fattats i rollen som styrelseledamot. På efterföljande årsstämma hade aktieägarna att behandla fråga om godkännande av ”under räkenskapsåret utbetalda VD-lön”. Fråga uppkom huruvida stämmobeslutet utgjorde ratihabition av det ursprungliga, jävsbehäftade styrelsebeslutet eller ansågs vara ett självständigt stämmobeslut.¹⁷⁰ Tingsrätten¹⁷¹, med vilken hovrätten senare instämde, anförde att:

”[...]Bolagsstämman beslut att ”godkänna under året utbetalda VD-lön” måste enligt tingsrättens mening syfta till styrelsebeslutet den 25 april 2008 och inte på själva verkställandet av beslutet, d v s utbetalningen av lönen. Bolagsstämman beslut kan inte, anser tingsrätten, vara både ett självständigt beslut om till vilket belopp lönen ska uppgå och en ratihabering av det ogiltiga styrelsebeslutet med samma innehåll.¹⁷² Bolagsstämman beslut innehåller inget bestämt belopp till vilket lönen ska uppgå och formuleringen syftar, enligt tingsrättens uppfattning, bakåt på att godkänna den redan beslutade och utbetalda lönen. Övervägande skäl talar därför för att betrakta bolagsstämman beslut som en ratihabition av styrelsebeslutet den 25 april 2008 och inte ett självständigt beslut om storleken av lönen.[...]”

Eftersom beslutet att godkänna löneutbetalningen ansågs kräva enhälligt aktieägarbeslut omfattades det inte av reglerna om klanderpreskription och talan kunde således väckas även efter tremånadersfristen.

Beslutets syfte och faktiska ordalydelse är således faktorer som ges betydelse vid en bedömning av beslutets karaktär som ratihabition eller som fristående stämmobeslut. För det fall beslutet

¹⁶⁸ Som en konsekvens av syftet med denna uppsats, och de avgränsningar som ansetts nödvändiga, kommer fokus i stort sett uteslutande ligga på styrelsens överträdelse av behörighet- och befogenhetsbegränsningar. I ljuset av aktiebolagslagens kompetensfördelningsregler har styrelsen i vissa fall möjlighet att ratihabera överträdelse från verkställande direktörs sida.

¹⁶⁹ Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2012-10-17 i mål T 266-11. Domen har dock överklagats men HD har när detta skrivs, 21 december 2012, inte beslutat om prövningstillstånd, jfr HD mål nr T 5111-12.

¹⁷⁰ Frågan var av betydelse eftersom ratihabition i detta fall ansågs kräva samtliga aktieägares godkännande samtidigt som enkel majoritet bland avgivna röster som utgångspunkt är tillräckligt för andra stämmobeslut, jfr 7 kap. 40 § ABL. På bolagsstämman hade två av tre aktieägare röstat för beslutet. Eftersom det krävdes samtliga aktieägares samtycke ansågs inte stämmobeslutet träffas av reglerna om klanderpreskription, se 7 kap. 51 § andra stycket punkt 2 ABL.

¹⁷¹ Gävle tingsrätts dom 2011-02-11 i mål T 1656-09.

¹⁷² Jfr Nerep Rättsutlåtande s. 4 p. 3.5 som ansett att bolagsstämman beslut ska uppfattas dels som ett självständigt beslut, dels som en ratihabition av det ursprungliga styrelsebeslutet. Att så vore möjligt motsägs dock av både tingsrätten och hovrätten. HD har ännu inte beslutat om prövningstillstånd, se not 169.

uttryckligen syftar till att godkänna en redan vidtagen åtgärd talar mycket för att det ska behandlas som en ratihabering av det ursprungliga beslutet.

Nedan följer en diskussion kring de krav som kan ställas på ratihabition i olika fall av behörighets- och befogenhetsöverskridanden. Inte sällan skiljer sig bedömningen och kraven åt eftersom aktieägarhänsyn tar sig olika uttryck i olika fall.

5.2.1 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med styrelsens behörighet (8 kap. 42 § första stycket första meningen ABL)

Med hänsyn tagen till aktiebolagslagens hierarkiska uppbyggnad och kompetensfördelningen mellan bolagsorganen är det inte svårt att förstå att ett efterföljande godkännande av styrelsebeslut som rör stämmans exklusiva kompetens ytterst måste fattas av stämman för att bli giltigt.¹⁷³ Som en konsekvens av att en styrelseåtgärd som vidtagits inte ryms inom styrelsens förvaltningskompetens, utan kräver stämmobehandling, blir det också logiskt att stämman avgör huruvida ratihabition ska ske eller inte.¹⁷⁴

Eftersom stämman har att ratihabera styrelsens behörighetsöverskridande menar Åhman att för det fallet styrelsen själv påbörjar fullgörelse, och därigenom uttryckligen eller konkludent ratihaberar det ursprungliga avtalet, sker ett nytt behörighetsöverskridande. Av den anledningen blir inte heller styrelsens ratihabition gällande mot bolaget i enlighet med 8 kap. 42 § första stycket första meningen ABL.¹⁷⁵ Resonemanget kan framstå som något omständligt men fungerar samtidigt som förklaringsmodell med grund i kompetensfördelning mellan bolagsorganen. Även firmateckningsreglerna i 8 kap. 35-37 §§ ABL måste beaktas vid en diskussion om stämmans möjlighet till ratihabition. Eftersom ratihabition är en rättshandling och stämman inte har möjlighet att företräda bolaget självt har det framförts att stämman först måste fatta beslut om ratihabition och sedan instruera styrelsen att genomföra ratihabitionsbeslutet.¹⁷⁶ Lösningen kan verka opassande med tanke på att det är styrelsen själv som har att verkställa ratihabitionen av sitt eget behörighetsöverskridande men är i teorin den enda rimliga utgången. Situationen är också problematisk på så vis att en motsträvig styrelse riskerar att leda till passivitet från bolagets sida vilket i förlängning kan innebära att bolaget binds av det ursprungliga, jävsbehäftade styrelsebeslutet. Problemet kan dock anses allt för hypotetiskt eftersom passiviteten enkelt kan

¹⁷³ Nerep och Samuelsson (2009) s. 674 f. En annan situation är att aktiebolagslagen i vissa fall föreskriver stämmans godkännande med tillhörande registrering för att styrelsebeslut ska få verkan exv. kapitalanskaffning enligt 11 kap. 11 §, 13 kap. 31-34 §§, 14 kap. 24-27 §§ samt 15 kap. 29-32 §§, tillåtna värdeöverföringar enligt 17 kap. och vinstutdelning enligt 18 kap men också vid ändringar i bolagsordningen enligt 3 kap. och 7 kap ABL. Jmf. i denna del vad som sägs ang. shareholder ratification doctrine i avsnitt 5.5.

¹⁷⁴ Åhman (1997) s. 916.

¹⁷⁵ Åhman (1997) s. 916 f.

¹⁷⁶ Åhman (1997) s. 917.

brytas genom ett formlöst meddelande till motparten¹⁷⁷, följt av att aktieägarna avsätter den trilskande styrelsen. Ett sådant förfarande är dock både tidsödande och innebär en onödig kostnad för bolaget. Å andra sidan illustrerar det samtidigt de motsättningar och konflikter som kan uppstå mellan olika aktiebolagsrättsliga normer och principer, i detta fall mellan kompetensfördelningen mellan bolagsorgan och firmateckningsrätten.

Slutsatsen blir således att vid de fall styrelsen har inkräktat på stämmans exklusiva kompetens så är det stämman som har att formellt ratihabera beslutet och därefter ge direktiv till styrelsen att verkställa detta. En sådan lösning tillvaratar också samtliga aktieägares intresse. Därigenom uppkommer också möjlighet för aktieägare att klandra beslutet. Frågan huruvida klanderpreskription inträder i dessa fall behandlas nedan.

5.2.2 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med reglerna om styrelsens beslutförhet (8 kap. 21 och 22 §§ ABL)

För att kunna fatta ett giltigt styrelsebeslut krävs att sammanträdesreglerna i 8 kap. 18 § ABL följts, styrelsen varit beslutför enligt 8 kap. 21 § första stycket ABL, att jävsbestämmelserna i 8 kap 23 § ABL iakttagits samt att majoritetskraven i 8 kap. 22 § ABL uppfyllts. Som framgått ovan har det i litteraturen argumenterats för att styrelsebeslut i strid med reglerna om deltaganderätt och beslutsunderlag¹⁷⁸ inte leder till ogiltighet. Ifall en icke beslutför styrelse rättshandlat på egen hand framstår det närmast som att agerandet innebär ett behörighetsöverskridande. Är styrelsebeslutet ogiltigt på grund av att styrelsen inte varit beslutför eller majoritetskravet åsidosatts torde den mest praktiska lösningen vara att ett nytt styrelsebeslut fattas där villkoren uppfylls. En logisk följdfråga blir då huruvida det nya beslutet ska ses som en ratihabition av det ursprungliga beslutet eller som ett självständigt beslut. Ifall en enskild styrelseledamot i efterhand godkänner ett visst beslut, och beslutförhet därigenom uppkommer, kan situationen närmast vara att likna vid att frånvarande styrelseledamot avstår från möjligheten att påtala ogiltigheten.¹⁷⁹ Situationen skulle i så fall vara att likna vid att enskild styrelseledamot på egen hand har möjlighet att ratihabera ett ogiltigt styrelsebeslut. I ljuset av styrelsens kollegiala styre förefaller dock en sådan tolkning opassande. Ett godkännande i efterhand, och samtidigt avstående från att göra ogiltigheten gällande, kan dock liknas med konkludent ratihabition. Vad gäller relationen till tredje man innebär ratihabitionen att bolaget binds från tidpunkten för det ursprungliga agerandet trots att det då förelåg ett

¹⁷⁷ Nerep och Samuelsson (2009) s. 677, se även Svea hovrätts dom 2012-02-17 i mål T 9489-10. Domen har överklagats och HD meddelade den 11 december 2012 prövningstillstånd i frågan om divisionschefens behörighet, se HD PT T 1310-12.

¹⁷⁸ Se 8 kap. 21 § andra stycket ABL.

¹⁷⁹ Åhman (1997) s. 904 f. som dock riktar viss kritik mot en sådan lösning, se särskilt Åhman (1997) s. 905 not 32.

behörighetsöverskridande.¹⁸⁰ Det har vidare framförts att endast styrelseledamöterna själva har möjlighet att disponera över formella felaktigheter i styrelsebeslut.¹⁸¹ Om så är fallet måste det ytterst också finnas möjlighet för styrelsen att, explicit eller konkludent, ratihabera egna beslut som strider mot beslutförhetsregler.

När det gäller beslut i strid med majoritetskraven blir situationen dock delvis en annan. Situationen blir närmast att likna vid att en enskild styrelseledamot, efter ett fattat beslut, ändrar uppfattning så att majoritetskraven därigenom skulle uppfyllas. Om det vore möjligt skulle det uppstå en risk för interna påtryckningar inom styrelsen där uppgörelser träffas utanför sammanträdesrummet och enskilda ledamöter tappar insyn i beslutsprocessen. Det finns dock knappast något hinder mot att frågan återigen tas upp för beslut av styrelsen och att styrelseledamoten då röstar på ett sådant sätt att majoritetskraven uppfylls. Ett sådant, mer formaliserat, tillvägagångssätt borde dock vara att föredra eftersom beslutsprocessen och det kollegiala beslutsfattandet därigenom säkerställs. Förfarandet kan dock knappast anses utgöra en ratihabition av det ursprungliga beslutet där majoritetskraven inte uppfylldes, utan snarare ett nytt beslut.

I ett aktieägarperspektiv kan situationen framstå som otillfredsställande då styrelsen på egen hand kan frångå beslutförhetsreglerna för att sedan själva neutralisera ogiltigheten genom ratihabition. Det är dock viktigt att påpeka att situationen inte skiljer sig nämnvärt från styrelsens beslutsfattande i övrigt, där aktieägarna inte sällan har begränsad möjlighet till insyn och direkt påverkan. Några garantier för att styrelsen kan agera helt fritt i frågan kan dock inte lämnas eftersom stämman har möjlighet att byta ut styrelsen.

5.2.3 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med jävsregler för styrelsen (8 kap. 23 § ABL)

Som framgått ovan innebär det faktum att en styrelseledamot är jävig i viss fråga inte med nödvändighet att styrelsebeslutet också är ogiltigt. För det fall en beslutför styrelse, där jäviga styrelseledamöter inte anses närvarande, har fattat ett beslut är utgångspunkten att det inte föreligger något befogenhetsöverskridande. Endast i de fall då beslutförhetsreglerna på något vis varit avhängig de jäviga styrelseledamöternas närvaro vid beslutet kan ogiltighet aktualiseras. För det fall bolaget ändå önskar bli bundet av den med jäv behäftade rättshandlingen åligger det ytterst aktieägarna att ratihabera styrelsens beslut.¹⁸² Från praxis framgår att samtliga aktieägares

¹⁸⁰ Jfr 8 kap. 42 § första stycket första meningen ABL.

¹⁸¹ Åhman (1997) s. 906.

¹⁸² Nerep och Samuelsson (2009) s. 676.

godkännande undanröjer möjligheten att göra ogiltigheten, på grund av jäv, gällande.¹⁸³ Åhman har dock resonerat kring möjligheten att en ojävig styrelse, utan den jävige ledamoten, fattar ett nytt beslut i frågan med samma materiella innehåll som det ursprungliga, jävsbehäftade beslutet. Även om styrelsen i sådant fall tar på sig ansvaret för det nya beslutet fräntas inte bolaget rätten att hävda ogiltighet i det ursprungliga beslutet. Det är ytterst aktieägarna som disponerar över denna fråga.¹⁸⁴ På liknande sätt har i norsk rätt aktieägare möjlighet att undanröja ogiltigheten genom godkännande av rättshandlingen.¹⁸⁵ Vidare kan det inte uteslutas att den jävige styrelseledamoten under den ursprungliga handläggningen på olika sätt påverkat andra ledamöter och att denna påverkan indirekt smittat andra med jäv vid godkännandebeslutet. Det finns dock inget som hindrar att en beslutför styrelse fattar ett nytt beslut istället för att ratihabera det tidigare beslutet, men det måste då ske en ny jävsprövning.¹⁸⁶

Med hänsyn till jävsregelns syfte¹⁸⁷ att skydda samtliga aktieägares gemensamma intresse är det logiskt att enkel stämmomajoritet inte är tillräckligt för ratihabition ska kunna ske vid fråga om ogiltighet på grund av jäv. Om det vore möjligt att i efterhand, genom majoritetsbeslut på stämman, godkänna det jävsbehäftade beslutet skulle jävsbestämmelserna på så sätt lätt kunna kringgåas och något reellt skydd för aktieägarna inte vara för handen.¹⁸⁸ Stämmans godkännande bör föregås av en kritisk granskning av den jävsbehäftade rättshandlingen där det ytterst blir fråga om en avvägning mellan bolagets och styrelseledamotens intressen.¹⁸⁹ För att ett efterkommande godkännande ska bli aktuellt krävs således samtliga aktieägares samtycke.¹⁹⁰ I litteraturen har det vidare framförts att, för det fall inte samtliga aktieägare godkänt det jävsbehäftade beslutet, reglerna om klanderpreskription innebär ett indirekt godkännande för det fall stämmobeslutet inte klandrats inom tre månader.¹⁹¹ Det måste dock framstå som ytterst tveksamt att klanderpreskription inträder i detta fall. Detta eftersom stämmobeslut som kräver samtliga aktieägares samtycke tillhör de så kallade nullitetsfallen varför någon särskilt tid inom vilken talan ska väckas inte föreligger i dessa fall.¹⁹²

¹⁸³ NJA 1981 s. 1117.

¹⁸⁴ Åhman (1997) s. 906.

¹⁸⁵ Andenæs (2006) s. 352.

¹⁸⁶ Nerep och Samuelsson (2009) s. 676 f.

¹⁸⁷ Nerep och Samuelsson (2009) s. 621.

¹⁸⁸ Se Stattin Rättsutlåtande s. 1, jfr dock Nerep Rättsutlåtande s. 4 p. 3.9.

¹⁸⁹ Sofsrud (1999) s. 365 f.

¹⁹⁰ Jfr Stattin Rättsutlåtande s. 4.

¹⁹¹ Nerep och Samuelsson (2009) s. 676.

¹⁹² Se 7 kap. 51 § andra stycket andra punkten ABL. Se även Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2012-10-17 i mål T 266-11, samt not 169, 172.

Rättsläget måste dock anses oklart.¹⁹³ Något hinder för styrelseledamot som också är aktieägare att delta och rösta på stämman torde inte föreligga.¹⁹⁴ Som diskuteras nedan kan dock en längre tids passivitet från aktieägarnas sida innebära att ratihibition skett. Firmateckningsreglerna gör sig även i jävsfallet gällande på liknande sätt som diskuterats ovan.

5.2.4 Ratihibition av styrelsebeslut i strid med likhetsprincipen och/eller generalklausulen (4 kap. 1 §, 8 kap. 41 § första stycket ABL)

Likhetsprincipen och generalklausulen syftar till att skydda aktieägarna mot otillåten särbehandling. Utgångspunkten är därför att ratihibition endast är möjlig genom godkännande från samtliga aktieägare vid bolagsstämma.¹⁹⁵ Att så är fallet förefaller inte särskilt märkvärdigt för det fallet att enskild aktieägare otillbörligen gynnas genom styrelsens agerande.¹⁹⁶ Situationen liknar till stora delar den då styrelsebeslut fattats i strid med jävsbestämmelserna och av den anledningen är ogiltigt. Generalklausulen tar dock inte enbart sikte på de fall då någon eller några aktieägare givits en otillbörlig fördel utan omfattar även situationen då styrelsebeslut varit ägnat att ge aktieägare en nackdel. I dessa fall torde det inte vara behövligt med samtliga aktieägares efterföljande godkännande utan tillräckligt att den förfördelade aktieägaren samtycker till särbehandlingen. Detta förutsätter dock att det med lätthet går att peka ut vilken eller vilka aktieägare som missgynnats. Om så inte är möjligt eller om det är bolaget som missgynnats ligger det närmast till hand att kräva samtliga aktieägares godkännande.¹⁹⁷

Eftersom generalklausulen inte enbart innefattar ett skydd mot faktisk olikbehandling utan också rymmer ageranden som är *ägnade* att otillbörligt gynna någon aktieägare, blir det relevant att avgöra vilka krav som kan ställas på ett efterföljande godkännande i de fall en konkret åtgärd, som syftat till ett otillbörligt missgynnande, inte fått några skadliga följder. Någon ledning i litteratur eller praxis står inte att finna men vid en första anblick är situationen inte särskilt olik den då ett faktiskt gynnande skett. I så fall borde krav på samtliga aktieägares godkännande kunna ställas.

¹⁹³ Se i denna del exv. Nerep och Samuelsson (2009) s. 527 f. Tillämpningsområdet för 7 kap. 51 § andra stycket andra punkten ABL är flitigt debatterat i litteraturen. I ljuset av ovan nämnda rättsutlåtande av Stattin förefaller Stattins uttalande, att samtyckesfallet i 7 kap. 51 § andra stycket andra punkten ABL är begränsat till de fall då lagen eller bolagsordningen *uttryckligen* (kursiverat här) ställer krav på samtliga aktieägares samtycke, som något förvånande, se Stattin (2008a) s. 176. Detta skulle nämligen innebära att klanderpreskription inträtt i detta fall då något uttryckligt krav på samtycke vid ratihibition inte finns i aktiebolagslagen. När Nerep i doktrin tidigare uttalat att samtyckesfallet tar sikte på *samtliga regler och principer i aktiebolagsrätten som kräver samtliga aktieägares samtycke* (kursiverat här) förefaller han därmed frångå den ståndpunkt som framförs i hans ovan nämnda rättsutlåtande, jfr i denna del Nerep (2003) s. 336 ff. Ett klargörande från HD bör vara motiverat och så kan också ske för det fall prövningstillstånd meddelas i HD mål nr T 5111-12. Den enda slutsats som kan dras här är att rättsutlåtandens rättskällestatus måste anses tveksam, främst på grund av de beroendeförhållanden som ligger till grund för dess uppkomst.

¹⁹⁴ Jfr vad gäller dansk rätt Sofsrud (1999) s. 365.

¹⁹⁵ Nerep och Samuelsson (2009) s. 676 f.

¹⁹⁶ Jfr 8 kap. 41 § första stycket ABL.

¹⁹⁷ Åhman (1997) s. 906 f., jfr i denna del också Johansson (1990) s. 31 f.

Generalklausulen tar sikte på beslutets innehåll snarare än eventuella följder¹⁹⁸ varför redan risk för otillbörligt gynnande är tillräckligt. I ett aktieägarperspektiv torde många gånger styrelsens avsikt till särbehandling, eller nonchalans inför risken för särbehandling, vara minst lika kränkande som det faktiska gynnandet. Av den anledningen måste samma krav på efterföljande godkännande kunna ställas även i det fall något faktiskt gynnandet inte skett. Ratihabition kräver därför i förevarande fall samtliga aktieägares godkännande. Vad gäller firmateckningsreglerna gör samma argument sig gällande även i detta fall.

5.2.5 Ratihabition av styrelsebeslut i strid med bolagsordningen

Vid överträdelse av bolagsordningen binds bolaget till tredje man oavsett motpartens onda tro varför ratihabition i de fallen inte torde bli aktuellt. För det fall styrelsebeslut fattats i fråga om rent bolagsinterna förhållanden, i strid med föreskrifter i bolagsordningen, är utgångspunkten dock att beslutet är ogiltigt.¹⁹⁹ För att kunna fatta det eftersträvade beslutet kan bolagsordningen behöva ändras. Ändring av bolagsordning kan ske efter stämmobeslut och registrering.²⁰⁰ Frågan blir då hur relationen mellan å ena sidan beslut i strid med, och å andra sidan ändring av, bolagsordning ser ut.

Av praxis framgår att ett stämmobeslut i strid med bolagsordningen inte kan godtas enbart av den anledningen att majoritetskraven för ändring av bolagsordning uppnåtts.²⁰¹ För det fall en majoritet önskar fatta ett beslut, som från början strider mot bolagsordningen, och av den anledningen röstar för en ändring, blir den ändringen inte gällande förrän registrering skett. På så vis ges minoriteten möjlighet att lämna bolaget innan det av majoriteten eftersträvade beslutet kan fattas.²⁰² På samma sätt skyddas minoriteten genom de särskilda majoritetskrav som ställs vid ändring av bolagsordning.²⁰³ Beaktat möjligheterna till ändring av bolagsordningen kan hårda krav även ställas på ratihabition av beslut i strid med bolagsordningen. Endast i de fall samtliga aktieägare, alternativt de som berörs av beslutet, samtycker till överträdelsen blir beslutet giltigt.²⁰⁴ Från norsk praxis finns stöd för att styrelsebeslut i strid med föreskrifter i bolagsordningen kan ratihaberas endast genom samtliga aktieägares samtycke.²⁰⁵ Även för det fallet då styrelsen

¹⁹⁸ Dotevall (1989) s. 286.

¹⁹⁹ Se avsnitt 4.3.

²⁰⁰ 3 kap. 4 och 5 §§ ABL, majoritetskraven framgår av 7 kap. 42-45 §§ ABL, se Skog (2011) s. 234 f. för ingående redogörelse.

²⁰¹ NJA 1967 s. 313.

²⁰² Johansson (1990) s. 108 f.

²⁰³ Skog (2011) s. 238.

²⁰⁴ Johansson (1990) s. 109, Åhman (1997), s. 660 f., Johansson (2011) s. 67.

²⁰⁵ NRt 1932 s. 522.

uppsåtliga skadar bolaget, och undantagsregeln i 8 kap. 42 § ABL därför inte blir tillämplig, torde aktieägarna ha möjlighet att ratihabera beslutet.²⁰⁶

5.3 Annan än explicit aktiebolagsrättslig ratihabition

5.3.1 Konkludent ratihabition

Som tidigare antytts är ratihabition en rättshandling som också kan ske konkludent. Det rör sig om fall då bolagets agerande på annat sätt än explicit ger uttryck för ett godkännande av rättshandlingen, exempelvis genom en tyst viljeförklaring eller underlåtenhet att göra ogiltigheten gällande.²⁰⁷ Nerep och Samuelsson har ansett att vissa förutsättningar måste vara uppfyllda för att konkludent ratihabition ska kunna ske. Det rör sig framför allt om passivitet²⁰⁸ och överordnat bolagsorgans onda tro.²⁰⁹ Passivitetsbegreppet har ofta kopplats till den centrala obligationsrätten och är tämligen sparsamt diskuterat i den aktiebolagsrättsliga litteraturen.²¹⁰ Karlgren menar att frågan huruvida passivitet ska tillmätas betydelse till viss del är beroende av om den part som ogiltigheten avser att skydda har presterat i enlighet med avtalet eller inte. Att endast motta motpartens prestation utan att själv prestera enligt det ogiltiga avtalet torde inte vara tillräckligt för att efter viss tid anse passiviteten utgöra grund för konkludent ratihabition.²¹¹ För det fall bolaget har presterat i enlighet med det ogiltiga avtalet, och under en längre tid underlåtit att göra ogiltigheten gällande för att sedan kräva återgång, skulle i så fall mycket tala för att avtalet konkludent ratihabiterats.

I litteraturen har konkludent ratihabition främst diskuterats i samband med överträdelser från verkställande direktörens sida²¹² men något principiellt hinder mot en liknande bedömning ifråga om styrelsens agerande föreligger inte. Frågan om konkludent ratihabition behandlas flyktigt i NJA 2001 s. 191.²¹³ Några särskilt långtgående slutsatser går knappast att dra men visst stöd ges dock för att även konkludent ratihabition kräver behörig bolagsföreträdare för att vara giltig. Även i NJA 2003 s. 194 diskuteras förutsättningarna för konkludent ratihabition. Rättsfallet ska återges i sin korthet.

²⁰⁶ Stattin (2007) s. 101 f. Se avsnitt 3.3 ang. när undantagsregeln inte tillämpas.

²⁰⁷ Johansson (2011) s. 268, Nerep och Samuelsson (2009) s. 677, Åhman (1997) s. 913.

²⁰⁸ Jfr NJA 1946 s. 225 som förvisso rörde konsumentförhållande. Se även NJA 2009 not. 40 ang. huvudmannens passivitet. Rättsfallen berör dock snarare allmänna regler om ställföreträdarskap varför de inte kan anses direkt tillämpliga på aktiebolagsrättsliga förhållanden.

²⁰⁹ Nerep och Samuelsson (2009) s. 677.

²¹⁰ Nerep (2003) s. 359.

²¹¹ Karlgren (1965) s. 110 not 8.

²¹² Åhman (1997) s. 952 f., Nerep och Samuelsson (2009) s. 677.

²¹³ Frågan berördes dock främst i underinstans. Se exv. tingsrättens bedömning samt skiljaktig kommentar i hovrätten. HD fastställde hovrättens dom utan att behöva bedöma eventuell konkludent ratihabition.

Bolaget Timmia hade genom inlåning på SE-Banken erhållit en fordran på motsvarande belopp. Banken vilseleddes senare att utbetala beloppet till J.B., som påstod sig företräda Timmia. J.B:s avsikt var att senare, genom ett eget bolag, Majorna, förvärva Timmia. Utbetalningen skulle i själva verket fungera som J.B. och Majornas betalning och skedde utan godkännande från Timmias dåvarande ställföreträdare. Genom förvärvet skulle J.B. indirekt bli ägare till Timmia samt även bli behörig företrädare. Fråga var om SE-Bankens utbetalning var giltig och J.B. behörig att motta utbetalningen.

Efter att Timmia gått i konkurs menade konkursförvaltaren att utbetalningen inte hade befriat SE-Banken från betalningsansvar eftersom utbetalningen gjorts till en obehörig ställföreträdare. Hovrätten konstaterade att utbetalningen till en början, på grund av bristande behörighet, inte varit bindande för Timmia. Vidare menade domstolen att en i och för sig ogiltig rättshandling kan godkännas i efterhand, vilket i så fall kräver en viljeförklaring från bolagets ställföreträdare. Ett sådant efterföljande godkännande ansågs kunna ske konkludent varvid huvudmannens tystnad i vissa fall får tillmätas betydelse. Hovrätten hänvisade vidare till doktrin och framförde att det är tveksamt om endast passivitet från bolagets sida är tillräckligt för att rathabition ska anses ha skett. Sammanfattningsvis ansåg dock hovrätten att J.B:s agerande i samband med överföringen samt att Timmia under flera års tid underlåtit att vidta åtgärder för att göra gällande fordran hos SE-Banken, och därigenom agerat såsom någon fordran inte längre fanns, inneburit att Timmia rathabiterat överföringen. HD fastställer senare hovrättens dom, dock med en något annan motivering. Enligt HD räcker det att J.B., genom utbetalningen och förvärvet av Timmia, blivit ställföreträdare för och indirekt ägare till Timmia för att Timmia ska anses ha förlorat rätten att gentemot banken påtala utbetalningens ogiltighet. Det är således utan betydelse huruvida SE-Banken dessutom erhållit något uttryckligt eller konkludent besked om att bolaget inte avsåg att hävda någon fordran mot banken.

Att konkludent rathabition är möjlig inom aktiebolagsrätten står klart. Fråga är då vem som har möjlighet att konkludent rathabera ett ogiltigt styrelsebeslut. Utgångspunkten måste vara, med hänsyn till den allmänna funktionsfördelningen i aktiebolaget, att även konkludent rathabition av ogiltiga styrelsebeslut ytterst ligger i stämmans hand.²¹⁴ Med tanke på att enskilda aktieägare många gånger har relativt liten insyn i styrelsens faktiska beslutsfattande, måste det ställas höga krav för att konkludent rathabition ska anses föreligga genom passivitet. Om passivitet kan binda bolaget måste det också finnas en korresponderande tidsperiod, inom vilken ogiltigheten kan göras gällande av bolaget. Passiviteten inträder alltså först efter att denna ”reklamationsfrist” löpt ut.²¹⁵ Uttryckt på annat sätt kan det i vissa fall finnas en reklamationsplikt från bolagets sida för att undgå bundenhet.²¹⁶ Från dansk rättspraxis²¹⁷ kan stöd hämtas för en sådan uppfattning. Rättsfallet rörde förvisso inte överskridanden från styrelsens sida men är ändå av visst intresse.

²¹⁴ Stattin (2007) s. 102.

²¹⁵ Nerep och Samuelsson (2009) s. 677.

²¹⁶ Frågan berördes i Svea hovrätts dom 2012-02-17 i mål T 9489-10. HD har efter överklagan meddelat prövningstillstånd, se HD PT T 1310-12. Prövningstillståndet innefattar främst fråga om divisionschefs behörighet varför betydelsen av bolagets eventuella passivitet inte med säkerhet kommer att behandlas.

²¹⁷ UfR 1970 s. 795.

En direktör för ett aktieselskab hade agerat utan styrelsens kännedom varvid bolaget, genom att tillskjuta egendom motsvarande 500 000 dkr, inträtt som delägare i ett kommanditselskab. Domstolen ansåg att agerandet låg utanför direktörens ”signatur” varför bolaget inte var bundet av direktörens agerande. Bolaget påtalade inte ogiltigheten trots att inträdet i kommanditselskabet hade publicerats och kungjorts i Statstidende (jfr Post- och Inrikes Tidning). Domstolen menade dock att det inte var klarlagt att styrelsen känt till att direktören ingått avtalet. Formuleringen tyder på att styrelsens vetskap i frågan inte är utan betydelse.

Det kan således inte uteslutas att bolaget binds av passivitet i vissa fall.²¹⁸ Konkludent ratihibition har dock inte ansetts möjligt vid styrelsens agerande i strid med reglerna om funktionsfördelning, eftersom agerandet inte binder bolaget oavsett tredje mans goda tro. Åhman motiverar detta med att det inte går att reklamera mot något som inte är bindande.²¹⁹

Överordnat organ måste vara i ond tro om rättshandlingen, vilket innebär att stämman, och ytterst aktieägarna, måste känna till styrelsens ogiltiga agerande.²²⁰ Okvalificerad ond tro har ansetts vara tillräckligt.²²¹ Frågan blir då vad som krävs för att stämman ska anses vara i ond tro, alltså känt till eller bort känna till, styrelsens befogenhetsöverträdelser. Åhmans resonemang angående att aktieägares rätt att delta vid vissa, för bolaget väsentliga, beslut också innebär att det krävs samtliga aktieägares onda tro kan förefalla något strängt. Att så skulle vara fallet motiveras dock med att en godtroende, enskild aktieägare vid en sådan situation är mer skyddsvärd än den tredje man som misstagit sig om bolagsorganens kompetensöverskridande.²²² Underlåtenhet från styrelsens sida att informera aktieägarna om det ingångna avtalet torde inte heller påverka den onda tron på annat sätt än att styrelsens agerande framstår som än mer klandervärd. Ovanstående resonemang ger vid handen att konkludent ratihibition av ogiltigt styrelsebeslut endast i undantagsfall skulle kunna vara praktiskt möjlig. Åhman förefaller dock inte helt stänga dörren genom att påstå att, för det fallet bolaget inte påtalat ogiltigheten trots att ett flertal bolagsstämmor hållits, motparten kan ha fog att utgå ifrån att bolaget godkänt avtalet.²²³ I likhet härmed framför även Stattin, med hänsyn tagen till det ekonomiska livet, att en bortre tidsgräns för vilken ogiltigheten kan göras gällande är behövlig. Med hänvisning till tysk aktiebolagsrätt²²⁴, där *schwebende anfechtbarkeit*²²⁵ inte kan göras gällande efter två års passivitet, menar Stattin vidare

²¹⁸ Åhman (1997) s. 952 samt s. 920 med hänvisning till NJA 1974 s. 706 där företags vårdslösa omedvetenhet, och därmed uteblivna reaktion, om ett behörighetsöverskridande från ställningsfullmäktiges sida gav tredje man fog att tro att fullmakt förelåg.

²¹⁹ Åhman (1997) s. 952 f.

²²⁰ Stattin (2007) s. 102.

²²¹ Nerep och Samuelsson (2009) s. 677.

²²² Åhman (1997) s. 953 f.

²²³ Åhman (1997) s. 922.

²²⁴ Jfr § 241 AktG.

²²⁵ Öv. *angripligheter*.

att det finns skäl för en liknande tidsfrist även för svenskt vidkommande.²²⁶ Det framstår således som att långvarig passivitet undanröjer kravet på ond tro. Rodhe och Skog menar i likhet härmed att många ogiltiga styrelsebeslut får verkan genom "livets regel" då ingen lägger märke till eller har intresse av att göra ogiltigheten gällande.²²⁷

5.4 *The derivative claim och actual ratification*²²⁸ - ett engelskt exempel

I Companies Act 2006 återfinns regler om efterföljande godkännande som innebär att bolaget har möjlighet att godkänna vissa rättshandlingar vidtagna av en *director* i bolaget.²²⁹ Typiskt sett är det olika former av oaktsamhet, *breach of duty* eller *breach of loyalty* från ledningens sida som omfattas.²³⁰ På liknande sätt som i svensk aktiebolagsrätt har dock inte aktieägarna i ett engelsk bolag möjlighet att ratihabera åtgärder som är olagliga eller kräver att tredje mans intressen beaktas.²³¹ Ett efterföljande godkännande måste dock skiljas från det fall då bolaget beslutar att inte föra talan mot styrelseledamot för dennes *breach of duty*. Ett sådant beslut att inte föra talan är som utgångspunkt inte bindande och undanröjer inte styrelseledamotens försumliga beteende.²³² Det har ovan framhållits att det för svenskt vidkommande är möjligt att, genom samtliga aktieägares samtycke, ratihabera rättshandlingar vidtagna utanför det föreskrivna verksamhetsföremålet. Någon sådan möjlighet torde dock inte finnas i engelsk rätt eftersom ageranden som anses *ultra vires*²³³ inte går att ratihabera.²³⁴ Rättshandlingar i strid med särskilda minoritetsbestämmelser i bolagsordningen kan inte heller ratihaberas eftersom ändring av bolagsordning kräver särskild stämmomajoritet.²³⁵ Reglerna om bolagets efterföljande godkännande får betydelse vid bland annat aktieägarnas möjlighet att senare föra talan mot en bolagsskadlig styrelseåtgärd. I detta fall kan de engelska reglerna om derivativ talan tjäna som exempel.²³⁶

²²⁶ Stattin (2007) s. 102 f.

²²⁷ Skog (2011) s. 255.

²²⁸ Begreppet *ratihabition* förekommer även i den anglosaxiska rättstraditionen och har där samma betydelse som det mer vanligt förekommande *ratification*. Begreppen används i det följande synonymt.

²²⁹ Sec. 239, 250 CA 2006.

²³⁰ Se dock Davies och Worthington (2012) s. 624 ff. ang. icke-ratihabbara försummelser.

²³¹ Hannigan (2012) s. 427 f.

²³² Davies och Worthington (2012) s. 619 f.

²³³ Dvs. bolaget binds inte av åtgärder som faller utanför bolagets verksamhetsföremål oavsett om motparten är i god tro eller inte.

²³⁴ Hannigan (2012) s. 427 not 66.

²³⁵ Se Hannigan (2012) s. 99, s. 428 med vidare hänvisning till praxis och närmare diskussion om gränsen för *ratihabition* av regler i bolagsordningen. Se även Cranston (1992) s. 201 f. Liknande argument gör sig gällande även i amerikansk litteratur, se exv. Verret (2011) s. 441.

²³⁶ Se Sec. 260-264 CA 2006, ang. derivativ talan, se vidare i avsnitt 6.4.

Möjligheten att föra derivativ talan har ingen direkt motsvarighet i den svenska rättstraditionen och bygger på principer utvecklade inom common law. De, numera lagfästa²³⁷, reglerna om sådan talan innebär i korthet att aktieägare i sin roll som *member of the company*²³⁸, efter domstols godkännande, kan föra talan mot en director som exempelvis har agerat oaktsamt eller brutit mot sin lojalitetsplikt.²³⁹ Avsikten är att reglerna ska ges ett brett användningsområde och täcka ett stort antal otillåtna eller felaktiga ageranden från ledningens sida.²⁴⁰ Talan förs i bolagets namn och syftar till att tillvarata bolagets rätt varför eventuell ersättning, vid en framgångsrik talan, tillfaller bolaget där den enskilda aktieägaren endast kompenseras indirekt.²⁴¹ Huruvida derivativ talan kan föras i det enskilda fallet avgörs av domstol och reglerna för när sådant tillstånd ska meddelas framgår av lagen. Av section 263 (2b-c) framgår att domstolen inte ska ge tillstånd till sådan talan för det fall bolaget godkänt den rättshandling som den derivativa talan avser att klandra.²⁴² Frågan blir då vad som menas med bolagets godkännande²⁴³ och i vilken utsträckning ett sådant hindrar en derivativ talan. Lagtexten talar både om de fall då tillstånd till visst agerande har givits i förväg²⁴⁴ och de fall då godkännande inhämtats i efterhand²⁴⁵. I det följande kommer främst det efterföljande godkännandet behandlas även om någon praktisk skillnad i tillämpningen inte finns.

Att bolaget har att godkänna den vidtagna rättshandlingen innebär i realiteten att det är aktieägarna som på bolagsstämma i efterhand kan godkänna, och därigenom läka, den otillåtna rättshandlingen. Enkel majoritet är tillräckligt så länge inte bolagsordningen föreskriver strängare krav.²⁴⁶ De bolagsföreträdare som vidtagit den otillåtna handlingen får, i sin roll som aktieägare, inte delta vid omröstningen på stämman.²⁴⁷ Möjligheten att föra derivativ talan undanröjs inte bara i det fall stämman faktiskt har ratifierat rättshandlingen utan också om det är troligt att ett sådant

²³⁷ Se Sec. 260(4), sec. 112, sec. 161 CA 2006.

²³⁸ Ang. begreppet *member of the company*, se Sec. 112 CA 2006. och exv. Hannigan (2012) s. 303 ff.

²³⁹ Davies och Worthington (2012) s. 621, Kershaw (2009) s. 554. För derivativ talan enligt common law är *Foss v Harbottle* av betydande intresse, se exv. Hannigan (2012) s. 417 ff. och Hirt (2004) s. 197 ff. Numera fyller det dock främst en historisk funktion, se Davies och Worthington (2012) s. 648 f.

²⁴⁰ Kershaw (2009) s. 554.

²⁴¹ Kershaw (2009) s. 568.

²⁴² Sec. 263 CA 2006 "Permission (or leave) must be refused if the court is satisfied (a) [...] (b) where the cause of action arises from an act or omission that is yet to occur, that the act or omission *has been authorised by the company*, or (c) where the cause of action arises from an act or omission that has already occurred, that the act or omission (i) *was authorised by the company* before it occurred, or (ii) *has been ratified by the company* since it occurred." Kursiverat här.

²⁴³ Öv. *ratification*.

²⁴⁴ "[...] *has been authorised* [...]" och "[...] *was authorised* [...]".

²⁴⁵ "[...] *has been ratified* [...]".

²⁴⁶ Davies och Worthington (2012) s. 621. Det har framförts att ett sådant system riskerar att drabba aktieägarminoriteten genom att möjliggöra majoritetsmissbruk, se i denna del Davies och Worthington (2012) s. 622.

²⁴⁷ Kershaw (2009) s. 557.

godkännande kan komma att lämnas. Det räcker alltså att det finns tillräckligt stöd bland aktieägarna för att säkra ratihabition för att en derivativ talan ska avvisas.²⁴⁸ Det är ytterst domstolen som har att avgöra huruvida den derivativa talan ska tillåtas.²⁴⁹ I ett bolag med begränsat antal aktieägare ställer en sådan avvägning måhända inte till problem, värre är det dock att avgöra huruvida en majoritet av aktieägarna i ett noterat bolag, med tusentals aktieägare, skulle godkänna en viss rättshandling. Styrelsen kan i dessa fall försöka finna stöd hos större, institutionella ägare genom att förmå dessa att uttryckligen bekräfta att de vid en eventuell bolagsstämma kommer att ratihabera den vidtagna rättshandlingen och därmed undanröja möjligheten till derivativ talan.²⁵⁰ Genom att få med sig majoriteten av aktieägarna måste det för domstolen anses troligt att en sådan ratihabition kommer att ske, varför derivativ talan inte ska tillåtas. I litteraturen har dock viss skepsis riktats mot i vilken utsträckning institutionella ägare är villiga att stödja en icke ansvarstagande styrelse beroende på den risk för negativ publicitet ett sådant ställningstagande skulle kunna innebära.²⁵¹ Det är även i övrigt tveksamt i vilken utsträckning reglerna om derivativ talan och aktieägarnas ratihabition får genomslag i praktiken. Det har exempelvis hävdats att avslag på framställan om derivativ talan endast undantagsvis grundas på aktieägarnas ratihabition varför domstolens faktiska prövning istället sker utifrån mer hypotetiska överväganden där sannolikheten för ratihabition istället blir avgörande.²⁵²

För svenskt vidkommande har reglerna i 29 kap. 9 § ABL i vissa fall ansetts ge uttryck för en derivativ talan även inom svensk aktiebolagsrätt.²⁵³ Någon exakt jämförelse låter sig däremot inte göras. Vad gäller möjligheten att ratihabera styrelsens otillåtna rättshandlande förefaller dock liknande överväganden göra sig gällande även inom engelsk aktiebolagsrätt. Det skulle till och med kunna påstås att ratihabition ges än större betydelse i Storbritannien eftersom institutet där direkt kopplats till möjligheten att föra talan mot ett visst agerande. Att märka är dock att möjlighet att föra derivativ talan undanröjs redan vid enkel majoritet medan det i Sverige, som framkommit ovan, ofta torde krävas enhälligt aktieägarbeslut för att en styrelseåtgärd ska anses icke ogiltig. Engelsk rätt skiljer sig på vis från det svenska synsättet genom att det ytterst är domstolen som har att avgöra huruvida åtgärder anses kunna ratihaberas eller inte. Minoritetsskyddet kan således påstås ligga i domstolens bedömning i varje enskilt fall snarare än komma till uttryck på stämman, där det

²⁴⁸ Hannigan (2012) s. 427.

²⁴⁹ Sec. 263 (3c-d) CA 2006.

²⁵⁰ Kershaw (2009) s. 564.

²⁵¹ Se Kershaw (2009) s. 565.

²⁵² Se Hannigan (2012) s. 429 f.

²⁵³ Se Dotevall (2008) s. 219.

räcker med enkel majoritet.²⁵⁴ Några exakta gränser för denna bedömning kan svårligen uppställas men det är inte svårt att se att en viss felmarginal måste förekomma.

5.5 *Gantler v. Stephens* - en amerikansk utblick

Frågan om aktieägares efterföljande godkännande av åtgärder vidtagna av bolagsledningen har inte varit utan intresse i den amerikanska, juridiska debatten. Det har sedan länge framförts att Delaware utgör det bolagsrättsliga navet i den amerikanska rättsordningen. Av den anledningen är det av Delaware Supreme Court relativt nyligen avgjorda målet *Gantler v. Stephens*²⁵⁵ av betydande intresse vid en jämförelse med amerikansk rätt.²⁵⁶ Utöver vissa frågor angående tillämpligheten av business judgment rule innehåller avgörandet också principiellt viktiga uttalanden rörande aktieägares efterföljande godkännande. Några särskilt långtgående slutsatser för svenskt vidkommande är dock svårt att dra i ljuset av rättsordningarnas relativa olikhet och särprägel. Följande avsnitt syftar istället snarare till att belysa eventuella skillnader och likheter rättsordningarna emellan. I det följande utgör ovan nämnda rättsfall utgångspunkt.

Bolagsledningen i First Niles mottog efter anmodan uppköpserbudanden från tre olika budgivare. Efter att ha förkastat samtliga bud beslöt ledningen istället att, genom att omklassificera aktierna, privatisera bolaget. Omklassificering kunde ske efter att en majoritet av aktieägarna röstade för en sådan. Fråga uppstod dels ifall bolagsledningen, genom att bland annat helt bortse från ett av de lämnade buden eftersom budgivaren ämnade byta ut den dåvarande styrelsen, och istället pådriva en omklassificering, hade brutit mot sin *duty of loyalty*, dels huruvida aktieägarnas efterföljande godkännande undandrog möjligheten att senare för talan mot ledningen.

Domstolen framförde att den så kallade *shareholder ratification doctrine*²⁵⁷ är begränsad till de fall där det inte finns något krav på att styrelsens agerande måste godkännas av aktieägarna för att bli giltigt. Det rör sig alltså om de fall där bolagsledningen, utan att vara förpliktigade enligt lag, ber om aktieägarnas godkännande av viss åtgärd. Ett efterföljande godkännande kräver samtycke från en majoritet av de röstberättigade, samt att all relevant information varit tillgänglig för aktieägarna inför godkännandebeslutet, *fully informed shareholder*.²⁵⁸

Eftersom ett krav på inhämtande av aktieägarnas godkännande finns vid omklassificering av aktier, var *shareholder ratification doctrine* inte tillämplig i detta fall. Inte heller ansågs den information som givits aktieägarna uppfylla kravet på *fully-informed shareholders*.²⁵⁹ Möjligheterna att föra talan mot den försumliga styrelsen var därmed inte utsläckta, varför tillåtligheten av agerandet fick prövas utifrån business judgment rule. Vidare menade domstolen att en korrekt vidtagen *shareholder ratification* endast undandrar möjligheten att föra talan mot beslut där

²⁵⁴ Hannigan (2012) s. 428 f.

²⁵⁵ *Gantler v. Stephens* 965 A.2d 695 (Del. 2009).

²⁵⁶ Viss försiktighet måste dock iaktas då amerikansk aktiebolagsrätt regleras på delstatsnivå varför rättsfalllets allmänna giltighet på nationell nivå är osäker.

²⁵⁷ *Shareholder ratification doctrine* har utvecklats inom amerikansk common law och kan liknas vid principer för efterföljande godkännande från en majoritet aktieägarna. Se exv. Jacobson (1996) för ett historiskt perspektiv samt Pfluger Scott (2006) för djupgående diskussion.

²⁵⁸ *Gantler v. Stephens* s. 33 f., se även Pfluger Scott (2006) s. 127 f.

²⁵⁹ *Gantler v. Stephens* s. 35.

styrelsen saknat befogenhet²⁶⁰ att vidta en viss åtgärd.²⁶¹ Åtgärder som är ogiltiga på grund av att de är *ultra vires* eller åtgärder som på ett omotiverat sätt inkräktar på bolagets tillgångar, kan ratihaberas endast genom samtliga aktieägares godkännande.²⁶² Åtgärder som förvisso ligger utanför styrelsens kompetens men som ändå anses vara vidtagna i bolagets intresse kan ratihaberas av en majoritet av aktieägarna.²⁶³

The shareholder ratification doctrine är inte uttryckligen reglerad i DGCL utan har utvecklats i amerikansk common law. Under senare tid har gränserna för tillämpligheten av shareholder ratification doctrine allt mer suddats ut till att även omfatta de fall då åtgärden enligt lag kräver aktieägarnas godkännande för att bli giltig. Genom ovan refererade dom har dock avstånd tagits från en sådan tolkning.²⁶⁴ Det får numer anses klart att det endast är i de fall styrelsen frivilligt inhämtar aktieägarnas godkännande för viss fråga som shareholder ratification doctrine blir tillämplig, och möjligheten att senare hävda ogiltighet på grund av bristande befogenhet utsläcks. Business judgment rule torde således inte kunna kringgå genom att inhämta aktieägarmajoritetens godkännande. I viss utsträckning återfinns dock regler om efterföljande godkännande också i DGCL. För det fall ett av styrelsen ingånget avtal är behäftat med jäv kan aktieägarna godkänna detta varvid avtalets ogiltighet på den grunden undandras.²⁶⁵ Regeln torde i stort överensstämma med vad som får anses som gällande i svensk rätt. På samma sätt som i svensk rätt får en tillämpning av shareholder ratification doctrine endast som konsekvens att möjligheten att göra ogiltigheten gällande utsläcks varför bolaget också binds av rättshandlingen. Något hinder mot att föra skadeståndstalan mot styrelsen eller enskild ledamot föreligger dock inte varken enligt amerikansk eller svensk rätt. Att det är stora skillnader i hur en sådan process kommer till uttryck i de båda rättsordningarna är en annan sak och ska inte diskuteras närmare här.²⁶⁶

5.6 Sammanfattande kommentar

Möjligheten att ratihabera avtal grundade på oförbindande styrelseåtgärder tillkommer i första hand aktieägarna. Som diskuterats ovan krävs det i de flesta fall att samtliga aktieägare ställer sig bakom ett ratihabitionsbeslut för att det ska få verkan och det ingångna avtalet därigenom bli gällande. De stränga majoritetskraven är nödvändiga för att minoritetsskyddet ska bli verkningsfullt. I vissa fall,

²⁶⁰ Öv. "lacked the authority".

²⁶¹ *Gantler v. Stephens* s. 34 not 54, se även Jacobson (1996) s. 1003 f.

²⁶² Se exv. *Michelson v. Duncan*, 407 A.2d 211, 219 (Del. 1979) och *Harbor Fin. Partners v. Huizenga*, 751 A.2d 879, 896 (Del. Ch. 1999).

²⁶³ *Michelson v. Duncan*.

²⁶⁴ *Gantler v. Stephens* s. 33 f.

²⁶⁵ DGCL § 144.

²⁶⁶ I denna del, se exv. Dotevall (2008) s. 218 ff.

exempelvis vid överträdelse av generalklausulen och likhetsprincipen, kan det dock vara tillräckligt att den eller de förfördelade aktieägarna samtycker för att en rättshandling ska anses ratihaberad. Det torde dock vara vanskligt att med säkerhet peka ut vilka aktieägare som missgynnas av en enskild åtgärd och därmed tillerkänns ratihabitionsmöjlighet. Fråga uppstår också om *vem* som har att avgöra huruvida ett styrelsebeslut missgynnade viss aktieägare. Att en sådan uppgift inte kan ankomma på styrelsen borde dock stå klart. Inte heller framstår det som lämpligt att inbegripa ett sådant beslut i verkställande direktörs löpande förvaltning. Slutsatsen blir således att det ytterst är stämman som kan avgöra frågan om missgynnandets omfattning. En sådan lösning förefaller dock vara en onödig omväg på vägen mot ratihabitionsbeslut varför det torde vara ytterst sällsynt att enskild, förfördelad aktieägare på egen hand, genom samtycke, i efterhand kan godkänna det ogiltiga beslutet. En annan sak är att aktieägare många gånger helt kan avstå från att göra ogiltigheten gällande i första skedet.

Ovan har förutsättningarna för konkludent ratihabition diskuterats. Såsom också framförts av Nerep och Samuelsson är passivitet och ond tro avgörande faktorer vid bedömningen av huruvida konkludent ratihabition föreligger. Från praxis kan viss ledning hämtas även om det där oftast rör sig om konkludent ratihabition av åtgärd vidtagen från verkställande direktör. När det gäller styrelsens agerande torde konkludent ratihabition dock inte vara mer sällsynt än de fall då styrelsens ogiltiga beslut aldrig återropas. Huruvida underlåtenheten betecknas som konkludent ratihabition eller inte är av mindre intresse. Frågan blir istället hur lång reklamationsfristen ska vara. Åhmans resonemang angående att aktieägarkollektivets onda tro förlorar i betydelse med tiden förfaller ändamålsenligt. För att inte ogiltiga styrelsebeslut ska kunna återropas under hur lång tid som helst krävs att ogiltigheten på något sätt preskriberas oavsett aktieägarkollektivets, eller behörigt bolagsorgans, goda tro. Bolaget ska inte heller under en längre tid behöva sväva i ovisshet kring giltigheten av de beslut som fattats. Ett sådant förhållningssätt ligger också i linje med önskemål om aktivt ägandeskap där de aktieägare som har ett intresse av de beslut som fattas i bolaget också åläggs viss aktivitetsplikt. Således finns det fog för att anta att alla ogiltiga styrelsebeslut, under förutsättning att aktieägare och andra håller sig passiva, övergår till att bli giltiga efter en viss tid.²⁶⁷ Hur långt denna tid sträcker sig från beslutstidpunkten är vanskligt att säga, men något år torde vara behövligt.²⁶⁸

²⁶⁷ Jfr prop. 1975:103 s. 412. Se även Nerep (2003) s. 345 f. angående bolagsstämmans nullitetsfall.

²⁶⁸ Nerep menar att *bolagsstämmans* nullitetsfall kan bli giltiga genom passivitetsverkan efter sex till tolv månader, se Nerep (2003) s. 361. Jfr dock Stattin som verkar förespråka en något längre tid, Stattin (2008a) s. 180 f. Se också RH 2012:33, som förvisso rörde ideella föreningar, där klanderpreskriptionsreglerna i aktiebolagslagen inte ansågs kunna tillämpas analogivis men talan avslogs då mer än sex år förflutit från stämman hölls tills dess klandertalan väcktes.

I ljuset av den tidigare nämnda indelningen i angripligheter och nulliteter kan ratihabitionsmöjlighet ha visst teoretiskt intresse. Med hänsyn till att aktieägarna genom stämman har möjlighet att ratihabera beslut som enligt de aktiebolagsrättsliga reglerna är externt ogiltiga oavsett motpartens goda tro²⁶⁹, torde styrelsebeslut som rör bolagsinterna angelägenheter sällan vara att hänföra till kategorin nulliteter, eller starka ogiltigheter. Detta beaktat att det ytterst är aktieägarna som har att avgöra om agerandet ska anses giltigt eller inte.²⁷⁰ Rådigheten ligger således i aktieägarnas händer i en sådan situation. Annorlunda förhåller det sig i det fall då styrelsens agerande på något sätt kommer tredje man till skada, exempelvis genom brottsligt agerande eller agerande i strid mot borgenärsskyddsregler. I så fall ligger det närmare till hands att se det ogiltiga beslutet som en nullitet. Dessa situationer faller dock utanför syftet med denna framställning.

²⁶⁹ Se 8 kap. 42 § första stycket första meningen ABL.

²⁷⁰ Jfr sas-principen.

6. Om klander

6.1 Allmänt om aktiebolagsrättslig klander

Av 7 kap. 50 och 51 §§ ABL framgår att talan kan föras mot bolagsstämmobeslut. Talerätten tillfaller aktieägare, styrelsen, styrelseledamot och verkställande direktör och innebär att beslutet kan upphävas eller ändras. Klandertalan förutsätter dock att stämmobeslutet inte har kommit till i behörig ordning eller på annat sätt strider mot aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Utgångspunkten är att talan ska väckas inom tre månader från dagen för beslutet men talepreskription gäller inte i de så kallade nullitetsfallen. För att talan mot stämmobeslut ska utgöra ett effektivt minoritetsskydd kan det ibland krävas att klandertalan kompletteras med ett förordnande om interimistiskt verkställighetsförbud.²⁷¹ I annat fall riskerar klandertalan att bli verkningslös då det klandrade beslutet förvisso blir förklarat ogiltigt men ändå binder bolaget gentemot tredje man genom styrelsens verkställande.²⁷² Klanderreglerna har delvis ett minoritetsskyddande syfte genom att hindra att majoriteten skaffar sig fördelar på minoritetens bekostnad.²⁷³ Att aktiebolagslagen inte innehåller någon motsvarighet till klanderreglerna vid styrelsebeslut har tidigare framgått. Liknande intressen gör sig dock gällande även i dessa fall. Styrelsen som utses genom stämmobeslut²⁷⁴ har ofta stöd av och är lojal mot aktieägarmajoriteten. Det är således inte svårt att se ett visst beroendeförhållande från styrelsens sida vilket i sin tur riskerar att leda till att styrelsen fungerar som en alternativ kanal för majoritetsmissbruk för de fall ett stämmobeslut med samma innehåll bedöms komma att klandras. I ett aktieägarperspektiv, och framför allt för minoritetsägare, blir det därför relevant att undersöka i vilken utsträckning talan kan föras även mot ogiltiga styrelsebeslut.

6.2 Talan mot ogiltiga styrelsebeslut

Enskilda aktieägare torde sällan ha intresse av att angripa ett styrelsebeslut endast av den anledningen att det anses som ogiltigt. Avgörande är istället om det ogiltiga beslutet på något sätt skadar eller riskerar att skada aktieägaren eller bolaget. Om någon skada eller risk för skada inte föreligger borde inte aktieägaren ha något incitament att söka undanröja beslutet. Ifall beslutet skadar eller riskerar att skada aktieägaren eller bolaget torde aktieägare, på samma sätt som framkommit ovan, också ha intresse av att förena talan med ett yrkande om interimistiskt

²⁷¹ 15 kap. 3 § RB, Westberg (2004) s. 78 ff.

²⁷² Johansson (1990) s. 30.

²⁷³ Se exv. Stattin (2008a) s. 154.

²⁷⁴ 8 kap. 8 § och 7 kap. 40 § ABL.

verkställighetsförbud på så vis att det tvistiga styrelsebeslutet inhiberas enligt 15 kap. 3 § RB tills dess ogiltighetsfrågan avgjorts. Fråga blir då i vilken utsträckning aktiebolagslagen, eller annan lag, möjliggör en sådan talan. Frånvaron av uttryckliga regler är dock problematisk och kräver vidare analys.

6.2.1 Klander genom analogivis tolkning av 7 kap. 50 och 51 §§ ABL eller negativ fastställsetalan enligt 13 kap. 2 § RB

Till en början måste något generellt sägas om möjligheterna till analogier. Stattin har ansett att tre kriterier kan uppställas vid bedömningen av möjligheterna för analogitolkningar. Dessa är (1) att analogin ska syfta till att förverkliga samma ändamål som det ursprungliga stadgandet, (2) att rättsområdets struktur och regelbildning passar för en analogi samt (3) att rättsfrågans kontext talar för en analogi.²⁷⁵ Från praxis ges också visst stöd för att tillämpa klanderreglerna analogivis genom att möjliggöra klandertalan mot beslut som fattats i ett verkställande organ, efter delegation från högsta beslutande organ.²⁷⁶ Genom en dom i Svea hovrätt från 1992²⁷⁷ får det dock anses så gott som klart att klanderbestämmelserna i 7 kap. ABL inte kan användas analogivis på sådana ogiltiga styrelsebeslut som inte direkt kan kopplas till ett tidigare stämmobeslut eller delegering. Av samma rättsfall framgår också att det inte heller förefaller finnas möjlighet att genom en negativ fastställsetalan få ogiltigheten fastslagen. Inte heller Stattin tycks acceptera så pass långtgående analogitolkningar.²⁷⁸ Nedan ska kort redogöras för omständigheterna och hovrättens uttalanden i nämnda mål.

I samband med den så kallade Penseraffären i början av 1990-talet uppkom en rad rättstvister där nu refererade dom utgjorde en första del. Styrelsen i Nobel Industrier hade beslutat att, såsom ett led i en tidigare uppgörelse mellan nuvarande och tidigare huvudägare, betala ut villkorade och ovillkorade aktieägartillskott till bolaget Gamlestaden om totalt cirka 2 325 miljoner kronor. Majoritetsägaren i Nobel Industrier, Yggdrasil, hade även ett betydande aktieinnehav i Gamlestaden, varför fråga uppkom om styrelsen i Nobel Industrier tagit tillräcklig hänsyn till minoritetens intressen i förhållande till majoritetens vid utbetalningen av aktieägartillskottet till Gamlestaden. En av Nobel Industriers minoritetsaktieägare, Burox AB, stämde senare Nobel Industrier med yrkande om att (1) domstolen genom klandertalan måtte undanröja styrelsens beslut, alternativt fastställa beslutets ogiltighet²⁷⁹ samt att (2) domstolen genom ett interimistiskt verkställighetsförbud skulle förbjuda styrelsen att verkställa det tvistiga beslutet tills dess frågan avgjorts.²⁸⁰ På grund av en skiljeklausul i

²⁷⁵ Stattin (2008b) s. 85.

²⁷⁶ Jfr NJA 1987 s. 394, som förvisso rörde en ideell förening.

²⁷⁷ Svea hovrätts dom 1991-12-27 och 1992-01-08 i mål Ö 4304/91, HD meddelade inte prövningstillstånd. I det följande benämns fallet *Burox-fallet*.

²⁷⁸ Stattin (2008b) s. 87.

²⁷⁹ Jfr 13 kap. 2 § RB.

²⁸⁰ Jfr 15 kap. 3 § RB.

bolagsordningen avvisades käromålet varför endast inhibitionsyrkandet kom att prövas. Hovrättens resonemang ger dock viss ledning i frågan om aktieägares generella möjlighet att föra talan mot styrelsebeslut.

Hovrätten inledde med att konstatera att en talan avseende klander av styrelsebeslut är att anse som en talan om så kallad *konstitutiv dom*. Med hänvisning till doktrin²⁸¹ konstaterade domstolen vidare att en sådan talan kräver särskilt lagstöd samt att uttryckligt lagstöd saknades i detta fall då aktiebolagslagen inte innehåller några regler om klander av styrelsebeslut och inte heller 13 kap. 2 § RB ansågs tillräckligt i detta fall. Av den anledningen menade domstolen att Burox inte hade gjort sannolikt att bolagets förstahandsyrkande skulle komma att bifallas vid en rättslig prövning, vilket ansetts vara en förutsättning för att kunna bifalla inhibitionsyrkandet. Vad gäller möjligheten att föra en negativ fastställsetalan instämde hovrätten i tingsrättens bedömning. Eftersom Burox inte var part i det angivna rättsförhållandet, det mellan Nobel Industrier och Yggdrasil, saknades möjlighet till talan enligt 13 kap. 2 § RB varför tingsrätten därefter saknade anledning att behandla inhibitionsyrkandet. Burox talan avvisades således även av hovrätten på grund av skiljeklausulen i bolagsordningen. Vad gäller inhibitionsyrkandet menade domstolen att bolaget, som en logisk följd, vare sig vad gäller klandertalan om upphävande av styrelsens beslut eller genom negativ fastställsetalan, gjort sannolikt att sådan talan kommer bifallas varför yrkandet om inhibition inte kan bifallas.

Utifrån hovrättens bedömning förefaller främst allmänna processuella överväganden hindra aktieägares talerätt mot styrelsebeslut. Vad gäller möjligheten att föra klandertalan hindras ett sådant förfarande främst av att någon uttrycklig regel inte finns, vilket enligt doktrin ansetts krävas för att kunna föra talan om konstitutiv dom.²⁸² Aktieägaren är således inte behörig part och saknar därför talerätt vid processer av detta slag. Av den anledningen ska aktieägarens talan avvisas *ex officio* av domstolen²⁸³, vilket också skedde. Det går inte att utläsa huruvida domstolen även behandlat Burox alternativa yrkande om negativ fastställsetalan såsom konstitutiv. En liknande lösning förefaller dock ändamålsenlig eftersom en negativ fastställsetalan i praktiken ger samma resultat som en klandertalan skulle ge. Det förefaller inte heller lämpligt att låta rättegångsbalkens regler användas på ett sätt som ger ett mer omfattande minoritetsskydd än det som framgår av aktiebolagslagen.

I litteraturen återfinns också stöd för liknande slutsatser dock med den skillnaden att betoningen där snarare ligger på ändamålsenliga överväganden och aktiebolagsrättsliga funktionsfördelningsregler. Westberg menar att det är en grundläggande tanke inom associationsrätten att en aktieägare inte ska kunna förmå domstolen att upphäva eller ändra ett styrelsebeslut. Eftersom någon dom inte kan erhållas i nämnda fall, har aktieägare inte heller någon möjlighet att få någon säkerhetsåtgärd utverkad.²⁸⁴ Johansson instämmer i att någon rätt för aktieägare att föra negativ fastställsetalan i syfte att fastställa ogiltigheten av ett styrelsebeslut i

²⁸¹ Gullnäs m.fl. (1989) s. 13:9, Olivecrona (1943) s. 59.

²⁸² Fitger m.fl. (2012) s. 13:7 f., Olivecrona (1943) s. 58.

²⁸³ 34 kap. 1 § andra stycket RB, se även Ekelöf (2009) s. 54 f.

²⁸⁴ Westberg (2004) s. 81.

regel inte finns. Vidare anser Johansson att det dock inte är uteslutet att utomstående kan väcka en sådan talan för det fall beslutet åstadkommer en sådan ovisshet till hans skada vilket krävs enligt lagrummet.²⁸⁵ Det är således inte primärt beslutets ogiltighet som ligger till grund för den negativa fastställsetalan utan den risk för skada som kan uppkomma.²⁸⁶ Från danskt och norskt håll kan dock viss acceptens skönjas för att tillåta talan mot styrelsebeslut. Även om Werlauff inte närmare motiverar sin ståndpunkt förefaller han inte helt främmande för att tillåta en sådan talan.²⁸⁷ För norskt vidkommande har det också där framförts att det finns en möjlighet att såsom aktieägare föra talan mot styrelsebeslut. Skåre menar att även om de regler som tidigare fanns i den norska aktiebolagslagen, och som uttryckligen tillät talan mot ogiltiga styrelsebeslut, togs bort 1930 så förändrade detta inte rättsläget.²⁸⁸ Aktieägare i norska bolag torde således, trots frånvaro av uttryckligt lagstöd, ha möjlighet att föra talan mot styrelsebeslut. Hur en sådan talan ska utformas diskuterar inte Skåre närmare men någon klanderfrist verkar i alla fall inte föreligga. Åhmans systemiska motsatsslut torde därför inte ha bäring i Norge.²⁸⁹ Även om det i våra nordiska grannländer förefaller finnas större utrymme för talan mot styrelsebeslut kan detta knappast anses påverka den tämligen enhälliga ståndpunkt som framförts i den svenska litteraturen. Det är dock värt att påpeka att de nordiska rättsordningarna möjligtvis skiljer sig på denna punkt.

Det finns även omfattande praktiska skäl som talar mot att erbjuda aktieägare möjlighet att klandra enskilda styrelsebeslut.²⁹⁰ I bolag med ett spritt ägande och tusentals aktieägare är det inte svårt att föreställa sig den ohållbara situation styrelsen kan hamna i om samtliga beslut riskerar att bli överprövade. Sandström menar att frånvaron av klandermöjlighet är ett uttryck för den grundläggande idén om aktiebolagets funktionsfördelning, där styrelsen agerar fristående från ägarna och endast stämman har möjlighet att pröva styrelsens agerande.²⁹¹ Det kan på så vis påstås att styrelsen genom frånvaron av klandermöjlighet ges ett subjektivt större handlingsutrymme genom att inte hämmas av risken att få beslut klandrade. En sådan situation skulle potentiellt sett kunna leda till ett ökat risktagande från styrelsens sida, men kan samtidigt motiveras med att företagande innefattar ett spekulativt drag som samtliga parter, såväl styrelseledamöter som

²⁸⁵ En sådan rätt tillkommer således inte aktieägare enbart genom rollen som aktieägare.

²⁸⁶ Johansson (2011) s. 206.

²⁸⁷ Werlauff (1991) s. 446 f.

²⁸⁸ Skåre (1997) s. 19.

²⁸⁹ Se not 69.

²⁹⁰ Här avses även möjligheten att föra negativ fastställsetalan enligt 13 kap. 2 § RB.

²⁹¹ Sandström (2012) s. 258.

aktieägare, måste förväntas känna till och acceptera. Styrelseledamots skadeståndsansvar i vissa fall kan dock tänkas ha en viss preventiv funktion vad gäller styrelsens risktagande.²⁹²

I minoritetsägars perspektiv förefaller dock situationen vid en första anblick mindre tillfredsställande. Att praktiska skäl talar mot en klanderomöjlighet har framkommit ovan men frågan är om inte frånvaron i vissa fall även kan påstås ligga i minoritetens intresse. Som tidigare nämnts är utgångspunkten, om inte annat anges, att syftet med bolagets verksamhet är att generera vinst till ägarna. En minoritetsaktieägare torde sällan ha något reellt inflytande i bolaget. Syftet med ett minoritetsägarskap är därmed, för det fall minoritetsposten inte utgör ett första steg i ett successivt ökande innehav i syfte att uppnå majoritetsinnehav, främst av spekulativ karaktär med värdestegring som mål. Många gånger torde därmed vinstmaximerande åtgärder vara eftersträvansvärda även för en minoritetsägare varför en kostsam klanderprocess endast ligger i minoritetsägarintresse just i de fall där ens egen rätt trätts förnär. I alla andra fall borde minoritetsägaren, beaktat bolagets vinstsyfte, vara emot ett klanderförfarande.²⁹³

6.2.2 Om hänvisning till bolagsstämman

Som framkommit ovan är aktieägare främst hänvisade till bolagsstämman för att möjliggöra talan mot styrelsebeslut. När beslut fattas på stämman har varje aktieägare också möjlighet att klandra beslutet enligt reglerna i 7 kap. ABL.²⁹⁴ Av den anledningen riskerar inte heller osäkerhet uppkomma kring beslutets giltighet över tid, eftersom klanderpreskription, förutom i nullitetsfallen, inträder efter tre månader från beslutsdagen.²⁹⁵ Även för norskt vidkommande saknas uttryckliga aktiebolagsrättsliga regler om klander av styrelsebeslut. Det har framförts att frågor om ogiltighet av andra bolagsorgans beslut är en sak för bolagsstämman att hantera. Den enskilde aktieägaren har genom sin initiativrätt möjlighet att lyfta frågan på stämman och därigenom få saken prövad.²⁹⁶

Eftersom ordinarie bolagsstämman endast hålls en gång per år blir aktieägare av tidsskäl ofta tvingad att få till stånd en extra bolagsstämma där beslut kan fattas om att lämna direktiv till styrelsen att riva upp eller ändra ett fattat styrelsebeslut.²⁹⁷ För det fall aktieägaren inväntar ordinarie bolagsstämma torde beslutet många gånger ha hunnit verkställas och därigenom bundit bolaget gentemot tredje man. Styrelsen är skyldig att kalla till extra bolagsstämma för det fall minoritetsägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget skriftligen begär att en sådan

²⁹² Se närmare om skadeståndstalan mot styrelseledamot i avsnitt 6.2.

²⁹³ Jfr här den roll som s.k. *litigation committees* har i amerikansk rätt, se not 310.

²⁹⁴ Johansson (1990) s. 160.

²⁹⁵ Skog (2011) s. 255, Johansson (1990) s. 160 f.

²⁹⁶ Andenæs (2006) s. 323.

²⁹⁷ Westberg (2004) s. 81.

stämma ska sammankallas för att behandla ett angivet ärende.²⁹⁸ Det kan för aktieägarens vidkommande dock anses problematiskt att begäran om extra bolagsstämma ska göras till den styrelse, vars beslut man önskar angripa. Utöver möjligheten att kräva extra bolagsstämma har varje aktieägare möjlighet att begära att viss fråga ska behandlas på stämman.²⁹⁹ En sådan framställning görs med fördel i samband med en begäran om extra bolagsstämma eftersom styrelsen därigenom är skyldiga att ta upp ärendet för stämmobehandling.³⁰⁰

Även om aktieägaren framställer krav på kallelse till extra bolagsstämma uppkommer inte av den anledningen något skydd mot det ogiltiga beslutet. Styrelsen är skyldig att skicka ut kallelse inom två veckor varefter bolagsstämma kan hållas tidigast inom två veckor från kallelsetidpunkten³⁰¹ varför upp mot en månad hinner löpa från att aktieägaren framställer begäran tills dess extra bolagsstämma hålls. Det är således inte svårt att se risken att styrelsebeslutet verkställs innan stämman beslutat i frågan, och därefter inte kan korrigeras. Av den anledningen har aktieägaren många gånger ett behov av provisoriskt rättsskydd, exempelvis inhibition, i avvaktan på stämmobeslut. Westberg har dock ställt sig tveksam till att så vore möjligt eftersom den bolagsinterna konfliktlösningen, att angripa styrelsebeslut via stämman, inte utgör en med rättegång jämförbar ordning, och att en väsentlig förutsättning för utverkande av säkerhetsåtgärd därmed saknas.³⁰² Det är således tveksamt i vilken utsträckning stämmobehandling utgör ett reellt skydd för en förfördelad minoritetsägare. Många gånger torde det internt ogiltiga beslutet hinna verkställas och möjligheten att angripa beslutet därmed gå förlorad. Utifrån ett teoretiskt perspektiv skulle man i dessa fall ändå kunna tala om en form av neutralisering av ogiltigheten. Reglerna i 8 kap. 42 § ABL skulle nämligen kunna sägas trumfa den interna ogiltigheten genom att styrelsens medvetna avvikande från stämmomodirektiv i viss utsträckning ges företräde framför aktieägarnas direktiv.³⁰³ Genom att den interna ogiltigheten, genom styrelsens agerande, ersätts av en extern motsvarighet måste hänsyn även tas till tredje mans intressen. En sådan diskussion faller dock utanför syftet med denna uppsats.

I den nordiska litteraturen har stämmobehandling ansetts utgöra det primära tillvägagångssättet för aktieägare som önskar angripa enskilt styrelsebeslut. Att en sådan möjlighet också finns i praktiken får framstå som klar. Frågan är dock vilket reellt skydd ett sådant förfarande

²⁹⁸ 7 kap. 13 § ABL. Bolagsordningen kan ange en mindre andel av aktieägarna än vad som anges i paragrafen för att ha rätt att kräva att extra bolagsstämma sammankallas, se prop. 1975:103 s. 397.

²⁹⁹ 7 kap. 16 § ABL.

³⁰⁰ Andersson m.fl. (2012) s. 7:39 f.

³⁰¹ 7 kap. 20 § ABL.

³⁰² Westberg (2004) s. 81.

³⁰³ Den yttersta gränsen för styrelsens avvikande agerande utgörs i dessa fall av avtalslagens regler, se Andersson m.fl. (2012) s. 8:94 f. ang. avtalsrättslig korrigerings. Se även Stattin (2007) s. 89 f. ang. kollusionsfallen.

kan erbjuda. Ovan har några svagheter med ett sådant tillvägagångssätt identifierats. Dessa kan tolkas såsom att någon faktisk möjlighet att upphäva eller ändra ett fattat styrelsebeslut inte är för handen för en förfördelad minoritetsägare. För enskild aktieägare blir det därmed främst fråga om att söka reparera den skada som uppkommit. Frågan om skadestånd kommer därför i korthet diskuteras nedan. Det skulle dock kunna påstås att en sådan diskussion endast med svårhet kan sorteras in under rubriken neutralisering av ogiltiga styrelsebeslut eftersom att skadeståndet delvis måste anses fristående från ogiltighetsdiskussionen. Skadestånd utgår inte på grund av att ett visst beslut anses ogiltigt utan av den anledningen att beslutet skadat enskild aktieägare eller bolaget. Det skulle på så vis kunna hävdas att skadeståndet därigenom inte tar ställning till eventuell ogiltighet. Utifrån ett minoritetsperspektiv måste dock möjligheten till skadeståndstalan mot styrelsen vara av väsentligt intresse varför frågan kort kommer diskuteras nedan.

6.3 Skadeståndstalan mot styrelseledamot

De aktiebolagsrättsliga skadestandsreglerna återfinns i 29 kap. ABL. Om styrelseledamot överträtt en minoritetsskyddsregel i aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen och aktieägaren därigenom lidit ekonomisk skada har aktieägaren möjlighet att föra skadeståndstalan.³⁰⁴ Eftersom aktieägares skadeståndstalan förutsätter att den regel som överträtts har till syfte att skydda aktieägaren, blir skadestånd främst aktuellt vid överträdelse av likabehandlingsprincipen och generalklausulen.³⁰⁵ För de fall styrelsen frångått direktiv från stämman eller på annat sätt åsidosatt sin lojalitetsplikt har aktieägaren inte möjlighet att erhålla skadestånd eftersom lojalitetsplikten snarare syftar till att skydda bolaget i sin helhet än enskilda aktieägare.³⁰⁶ Av samma skäl är därför utgångspunkten att styrelsebeslut i strid med beslutförhetsreglerna eller jävsbestämmelserna inte kan ligga till grund för enskild aktieägares skadeståndstalan. Något hinder att såsom aktieägare föra talan för bolagets räkning torde dock inte föreligga i dessa fall.³⁰⁷ En sådan talan kan dock endast föras om den stöds av aktieägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget.³⁰⁸ Regeln tar sikte på det fallet då den primära skadan orsakats bolaget varför eventuell framgång med sådan talan också innebär att skadeståndet tillfaller bolaget och inte en enskild aktieägare. Aktieägarna kompenseras alltså endast indirekt i dessa fall.

³⁰⁴ 29 kap. 1 § andra punkten ABL, se även Dotevall (2008) s. 210 f. ang. normskyddsläran och Taxell (1963) s. 170 f.

³⁰⁵ Dotevall (2008) s. 223, Taxell (1963) s. 172, Skog (2011) s. 256.

³⁰⁶ Dotevall (2008) s. 211.

³⁰⁷ Se exv. Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2012-10-17 i mål T 266-11 för skadestånd med anledning av överträdelse av jävsbestämmelserna.

³⁰⁸ 29 kap. 9 § ABL.

Även vid aktiebolagsrättslig skadeståndstalan förutsätts kausalitet och påvisbar skada för att skadestånd ska kunna komma ifråga. Vidare krävs att styrelseledamot agerat med uppsåt eller av oaktsamhet samt att styrelseledamoten företagit den skadebringande åtgärden i sin roll som bolagsföreträdare. Det är således en betydande bevisbörda som vilar på aktieägaren i en process avseende styrelseledamots skadeståndsansvar gentemot bolaget.

I förhållande till det ogiltiga styrelsebeslutet har skadeståndsreglerna främst ett reparativt syfte. Styrelsebeslutet blir inte mindre ogiltigt av den anledningen att skadeståndsskyldighet uppkommer varför skadeståndet som sådant knappast kan anses undanröja ogiltigheten. Av den anledningen kommer inte frågan beröras närmare i denna framställning.

6.4 Derivativ talan - ett anglosaxiskt perspektiv

I avsnitt 5.4 ovan har principen om derivativ talan berörts och då med anledning av att aktieägares efterföljande godkännande. I det följande behandlas principen i korthet utifrån sitt faktiska tillämpningsområde såsom ett sätt för en aktieägarminoritet att angripa styrelsebeslut i vissa fall. Även om derivativ talan på så vis kan sägas utgöra ett sätt för enskilda aktieägare att neutralisera ett ogiltigt styrelsebeslut kan, som ovan framgått, några särskilt långtgående slutsatser för svenskt vidkommande inte dras.³⁰⁹ Institutet förtjänar dock en plats i en framställning angående ogiltiga styrelsebeslut, om inte annat för att åskådliggöra hur andra rättsordningar hanterat situationen. Derivativ talan förekommer i såväl amerikansk som engelsk rätt men skiljer sig åt i vissa delar.

För amerikanskt vidkommande innebär derivativ talan en möjlighet för aktieägare att föra talan mot sådana pliktförsummelse från bolagsledningens sida som minskar bolagets tillgångar och därmed skadar aktieägarna. Om aktieägarna når framgång med sin talan tillfaller ersättningen bolaget. För att minska mängden mål mot bolagsledningen inrättas inte sällan så kallade *litigation committees* i bolagen. Dessa kommittéer består av ett antal oberoende directors och har i uppgift att pröva huruvida en derivativ talan i varje enskilt fall ligger i samtliga aktieägares intresse.³¹⁰

I engelsk rätt har utgångspunkten varit att minoritetsaktieägare inte har möjlighet att väcka talan mot bolagsskadliga åtgärder. Detta eftersom majoriteten dels kan godkänna pliktförsummelsen, och dels ansetts ha en exklusiv rätt att väcka talan i sådana fall. På senare tid har engelsk rätt kommit att utvecklas mot att i större utsträckning likna de amerikanska reglerna genom att även tillåta minoritetsägare att föra talan i vissa fall.³¹¹ Genom att införa regler om derivativ

³⁰⁹ Jfr dock talan enligt 29 kap. 9 § ABL, se Dotevall (2008) s. 218 f., 222 f.

³¹⁰ Dotevall (2008) s. 219.

³¹¹ Dotevall (2008) s. 220.

talans i lagen tillerkänns alla minoritetsägare, oavsett aktieinnehav, möjlighet att föra talan i bolagets namn mot en *director*, *shadow director*, *former director* eller *another person*.³¹² För att kunna föra derivativ talan krävs att ledningens agerande innefattar oaktsamhet, brott mot bolagsinterna föreskrifter eller utgör ett *breach of duty* eller *breach of trust*.³¹³ Som framgått ovan krävs domstols godkännande för att kunna föra en derivativ talan. Domstolen har bland annat att beakta huruvida den derivativa talan ligger i bolagets intresse och inte endast motiveras av aktieägarens personliga intressen i det enskilda fallet.³¹⁴ Därutöver uppställer lagen vissa krav som måste uppfyllas för att en derivativ talan ska kunna tillåtas.³¹⁵ På liknande sätt som i amerikansk rätt tillfaller eventuell ersättning bolaget vid en framgångsrik talan. Aktieägarna kompenseras därigenom endast indirekt.

Det får dock anses tveksamt i vilken utsträckning en derivativ talan kan sägas neutralisera ett ogiltigt styrelsebeslut. Den ogiltighetsdiskussion som förts ovan är inte direkt tillämplig på anglosaxiska rättsförhållanden varför derivativ talan snarare har ett reparativt syfte, delvis oberoende av eventuell ogiltighet. Resonemanget liknar i stort det från föregående avsnitt angående skadeståndstalan enligt 29 kap. ABL. Det kan därmed påstås att ett avsnitt om derivativ talan delvis faller utanför denna uppsats primära syfte. I ljuset av att den derivativa talan, för anglosaxiskt vidkommande, spelar en inte obetydlig minoritetsskyddande roll i vissa fall har den dock inte kunnat förbises helt.

6.5 Nobelutredningen och resonemang *de lege ferenda*

På uppdrag av Stockholms Fondbörs tillsattes i september 1991 en utredning för att, mot bakgrund av bland annat Penseraffären och Burox-fallet, analysera en mängd aktuella frågeställningar av betydelse för fondbörsen och aktiemarknaden. Resultatet blev den så kallade *Nobelutredningen*.³¹⁶ Utredningen kom bland annat att behandla vissa frågor angående aktieägares talerätt och klander av styrelsebeslut. Syftet var inte endast att analysera rättsläget *de lege lata* utan även att presentera egna överväganden och slutsatser *de lege ferenda*. I utredningen konstaterades att det inte fanns någon motsvarighet till reglerna om stämmoklander och att det inte heller var möjligt att få ogiltigheten fastslagen. Detta ansågs problematiskt både ur aktieägares och styrelseledamöternas perspektiv eftersom stora värden riskerade att stå på spel och att även mindre felbedömningar eller

³¹² Se sec. 250, 251 CA 2006 ang. begreppen *director* och *shadow director*. Ang. begreppet *another person*, se Hannigan (2012) s. 423.

³¹³ Hannigan (2012) s. 423.

³¹⁴ Davies och Worthington (2012) s. 652, Hannigan (2012) s. 431. I amerikansk rätt görs motsvarande bedömning internt i bolaget genom s.k. *litigation committees*, se not 310.

³¹⁵ Se sec. 263 CA 2006.

³¹⁶ Nobelutredningen (1992).

oaktsamhet från styrelsens sida kunde få långtgående konsekvenser.³¹⁷ Vidare framfördes att det troligtvis vore svårt att låta aktieägares möjlighet att angripa styrelsebeslut fullt ut motsvara vad som gäller angående bolagsstämmobeslut. Eftersom aktieägare inte i motsvarande utsträckning har tillgång till och kännedom om de beslut som fattas av styrelsen blir det problematiskt att avgöra vid vilken tidpunkt klanderfristen, och således också klanderpreskription, inträder. Utredningen presenterade dock inga konkreta förslag utan överlät istället frågan på Aktiebolagskommittén.³¹⁸ Aktiebolagskommittén ansåg dock inte att något utökat aktieägarskydd var behövligt i denna del eftersom nuvarande regler tog tillräcklig hänsyn, samt att man ville undvika att domstolarna i allt för stor utsträckning gavs möjlighet att förordna om bolagets förhållanden.³¹⁹ Vid arbetet med den nya aktiebolagslag som trädde i kraft i januari 2006 kom frågan inte att diskuteras närmare och någon särskilt omfattande diskussion har därefter inte heller ägt rum. Anledningarna kan vara flera.

Den i doktrin och praxis framförda åsikten, att bolagsinterna stridigheter bör lösas på bolagsstämman snarare än genom domstolsförfarande, kan till viss del motivera frånvaron av klandermöjlighet av styrelsebeslut. Vidare är det en aktiebolagsrättslig utgångspunkt att bolaget styrs av aktieägarmajoriteten och dess representanter i styrelsen varför ett minoritetsägarskap i sig inte medför särskilt omfattande påverkansmöjligheter. Minoritetsägarskapet torde dessutom många gånger vara av tämligen frivillig karaktär där det ytterst är den enskilda aktieägaren som har att avgöra huruvida aktieägarskapet anses nyttigt eller inte. Att aktieägares deltagande i bolagsverksamheten inte är utan risker kan inte heller anses särskilt kontroversiellt. Det faktum att aktiebolagslagen innehåller regler som syftar till att skydda minoritetsägarens intressen i vissa andra fall talar inte emot ett sådant synsätt. Även processuella regler kan anses tala mot en klandertalan från enskilda aktieägare. I ljuset av Burox-fallet är utgångspunkten att det är bolaget som är rätt kående i denna typ av processer eftersom det främst är bolaget som lider skada i dessa fall. Helt maktlös är dock inte en förfördelad minoritetsägare eftersom de aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna kan sägas ha både en preventiv och reparativ sida. Aktieägare har dock endast möjlighet att föra talan mot sådan indirekt skada som uppkommit genom överträdelse av generalklausulen och likhetsprincipen i vissa fall.³²⁰ Faktum kvarstår dock att det för en utomstående betraktare kan tyckas anmärkningsvärt att stämmobeslut i vissa fall kan klandras men att motsvarande möjlighet inte finns i fråga om ogiltiga styrelsebeslut. Frågan är kanske felställd.

³¹⁷ Nobelutredningen (1992) s. 306 f.

³¹⁸ Nobelutredningen (1992) s. 308.

³¹⁹ Se SOU 1995:44, s. 189 f., prop. 1997/98:99 s. 121 ff.

³²⁰ Prop. 1997/98:99 s. 182 f., Dotevall (2008) s. 222, Johansson (2011) s. 372.

Kanske borde den vara varför minoriteten har möjlighet att klandra majoritetens beslut vid stämman.

Det går dock inte att helt bortse ifrån aktieägarnas intresse av att kunna angripa ogiltiga styrelsebeslut. Samtliga aktieägare borde kunna utgå ifrån att aktiebolagslagen och bolagsordningen efterlevs och genom att införa en möjlighet till klandertalan tydliggörs bolagsledningens ansvar i denna del. En möjlighet till klandertalan kan på så sätt fungera som en försiktighetsmarkör för bolagsledningen och därigenom ha ett visst preventivt syfte. Det kan vidare framföras att klandertalan till viss del fyller en annan funktion än vad den möjlighet till skadeståndstalan som redogjorts för ovan gör. Eftersom aktieägare många gånger kan ha förståelse för att styrelsen vid beslutsfattandet befunnit sig i en trängande situation, och att det ytterst inte är de enskilda styrelseledamöterna som aktieägaren vill åt, kan aktieägaren tveka inför en eventuell skadeståndstalan. Ifall den enskilde aktieägaren inte har intresse av att föra skadeståndstalan utan endast vill komma till sin rätt förefaller klandermöjlighet som ett lämpligare tillvägagångssätt.³²¹

Det kan dock vara så att frånvaron av klandermöjlighet inte medför något reellt problem eftersom en minoritetsägare sällan torde känna till alla de styrelsebeslut som fattats och av den anledningen inte heller vara medveten om den eventuella skada som orsakats av dessa. Det gamla ordspråket att ”det man inte vet något om, har man inte heller ont av” kan framstå som något strängt i detta fall men har viss praktisk betydelse och kan i viss mån kunna motiveras av företagsekonomiska skäl. Lagstiftarens avsikt att inte besvära bolaget med kostsamma och tidsödande processer och inte heller ödsla domstolarnas resurser på bolagsinterna stridigheter har i detta fall fog för sig. Det förefaller inte osannolikt att en möjlighet att klandra enskilda styrelsebeslut skulle kunna komma att missbrukas, och användas på ett chikanöst sätt, genom att snarare fungera som ett påtryckningsmedel mellan olika ägargrupperingar än ett sätt att angripa styrelsens felaktiga ageranden i vissa fall. Aktieägares klanderrätt riskerar därigenom att innebära ett tämligen omfattande maktmedel som snarare fungerar som ett sätt för minoriteten att obstruera bolagets verksamhet i de fall egna intressen gör sig gällande.

Ovan har ett antal argument mot klandermöjlighet presenterats. Att ett sådant synsätt inte står oemotsagt har också framgått. Det blir således ytterst en fråga hur långt det aktiebolagsrättsliga minoritetsskyddet ska sträcka sig, och i vilken omfattning bolagets verksamhet och drift ska få utgöra det primära intresset.³²² Några givna svar på en sådan fråga finns givetvis inte och så bör det nog också vara.

³²¹ Nobelutredningen (1992) s. 307.

³²² Se Beyer och Båvestam (2008) för tankeväckande diskussion ang. de aktiebolagsrättsliga minoritetsskyddsreglerna.

7. Avslutande kommentar

"Men det styrelsebeslutet måste väl vara ogiltigt?" Varvid Rodhe replikerade:

"Bry dig inte om det Rolf, världen är full av ogiltiga styrelsebeslut."

Som så många andra tvekade jag tidigt kring lämpligheten av uppsatsämne. Arbetet fortsked dock men frågan kom åter att aktualiseras under ett av mina möten med min handledare Rolf Skog. Jag fick då berättat för mig vad Knut Rodhe en gång hade uttryckt på fråga om styrelsebesluts ogiltighet. Med tanke på mina tidigare farhågor kom citatet inte direkt som någon överraskning för mig, utan snarare som en bekräftelse på att mitt kritiska förhållningssätt varit berättigat. Frågan om uppsatsämnets lämplighet kvarstår dock fortfarande.

Vissa slutsatser kan dock presenteras. Så som framkommit ovan innehåller inte aktiebolagen någon regel om styrelsebesluts interna ogiltighet. I litteraturen har man istället sökt finna stöd för ett styrelsebesluts ogiltighet på annat håll, exempelvis genom en extensiv tolkning av 8 kap. 41 § andra stycket ABL eller genom ett så kallat systemiskt motsatsslut. Oavsett metod så är slutsatsen lämplig med hänsyn till att jävsreglerna, reglerna om beslutförhet och bolagets kompetensfördelning annars riskerar att vara utan betydelse.

Vad gäller aktieägares möjlighet att undanröja denna ogiltighet har i uppsatsen detta främst diskuterats utifrån ratihabition och klandertalan. Måhända finns andra metoder som förbisetts i denna framställning. Möjligheten att ratihabera ogiltiga styrelsebeslut ankommer i första hand på aktieägarna. I dessa fall krävs som utgångspunkt enhällighet. Att undanröja det ogiltiga styrelsebeslutet genom klandertalan torde däremot inte vara möjligt. Även om det i norsk rätt framförts synpunkter på att ett sådant förfarande skulle vara möjligt måste klandertalan i den svenska aktiebolagsrätten anses så gott som utesluten. En sådan slutsats stöds av både litteratur och praxis. I uppsatsen har också diskuterats möjligheten att föra upp frågan på stämman och därigenom förmå styrelsen att upphäva det ogiltiga beslutet. Problemen med ett sådant förfarande är inte obetydliga. Detta beror främst på att de externa ogiltighetsreglerna i 8 kap. 42 § ABL ges företräde varför bolaget i vissa fall binds oavsett styrelsebeslutets interna ogiltighet.

Det måste således ligga något i Rodhes uttalande, att ogiltiga styrelsebeslut kanske inte kräver något större engagemang. Vid en första anblick föreföll, åtminstone för mig, även aktiebolagsrättslig ratihabition vara en fråga reserverad för en teoretisk diskussion, utan större praktisk betydelse. Angående konkludent ratihabition har dock HD dock så sent som i december 2012 meddelat prövningstillstånd i ett mål där frågan kan komma att beröras. Målet rör förvisso divisionschefs behörighet att ingå förlikningsavtal för bolagets räkning och kan av den anledningen

anses falla något utanför denna framställnings syfte. Diskussionen om bolagets passivitet i detta fall blir nämligen delvis en annan än den som redogjorts för ovan. Frågan om huruvida ratihabition även ges en praktisk betydelse i domstolarna är däremot inte oväsentlig för denna uppsats. De gånger aktiebolagsrättslig ratihabition behandlats i praxis har det inte sällan rört sig om åtgärder vidtagna av verkställande direktör, eller andra ledande befattningshavare. När det gäller åtgärder vidtagna av styrelsen är däremot frågan sparsamt behandlad. Av den anledningen är det mål som i oktober avgjordes i Hovrätten för Nedre Norrland³²³ av betydande intresse. Domen har överklagats och beslut om prövningstillstånd meddelas troligtvis under 2013. Att aktiebolagsrättslig ratihabition inte är reserverad för en teoretisk diskussion, liknande denna framställning, står därmed klart.

³²³ Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2012-10-17 i mål T 266-11.

Källförteckning

Offentligt tryck

- Kungl. Maj:ts proposition 1973:93 med förslag till lag om konvertibla skuldebrev m.m.
- Prop. 1975:103 Förslag till ny aktiebolagslag, m.m.
- Prop. 1975/76:166 Förslag till lag om styrelsrepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar, m.m.
- Prop. 1993/94:196 Ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m.
- Prop. 1997/98:99 Aktiebolagets organisation
- Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolag
- SOU 1941:9 Lagberedningens förslag till om aktiebolag m.m.
- SOU 1971:15 Förslag till aktiebolag m.m.
- SOU 1995:44 Aktiebolagets organisation

Litteratur

- Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt I, 12 uppl., Juristförlaget i Lund 2002 [Citeras Adlercruetz (2002)]
- Andenæs, Mads Henry, Aksjeselskaper & Allmennaksjeselskaper, 2 utg., Lobo Media AS 2006 [Citeras Andenæs (2006)]
- Andersson, Sten; Johansson, Svante och Skog, Rolf, Aktiebolagslagen: En kommentar, Del 1, 1-10 kap., suppl. 7, Norstedts Juridik 2012 [Citeras Andersson m.fl. (2012)]
- Bauer, Sven Harald; Gometz, Ulf och Munck, Johan, Nobel Industrier, Gamlestaden, Erik Penser och bankerna: händelseförlopp, bedömningar och förslag - Rapport från en av Stockholms fondbörs tillkallad utredning, Nr 10 i Stockholms fondbörs skriftserie, Stockholms fondbörs 1992 [Citeras Nobelutredningen (1992)]
- Bergström, Clas och Samuelsson, Per, Aktiebolagets grundproblem, 4 uppl., Norstedts Juridik 2012 [Citeras Bergström och Samuelsson (2012)]
- Bogdan, Michael, Komparativ rättskunskap, 2 uppl., Norstedts Juridik 2003 [Citeras Bogdan (2003)]
- Davies, Paul L., och Worthington, Sarah, Gower and Davies' Principles of Modern Company Law, 9 ed., Sweet & Maxwell 2012 [Citeras Davies och Worthington (2012)]
- Dotevall, Rolf, Bolagsledningens skadeståndsansvar, 2 uppl., Norstedts Juridik 2008 [Citeras Dotevall (2008)]

- Dotevall, Rolf, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör - En aktiebolagsrättslig studie i komparativ belysning (diss.), Stockholms universitet, Norstedts Förlag 1989 [Citeras Dotevall (1989)]
- Ekelöf, Per-Olof, Rättegång - andra häftet, 8 uppl., Norstedts Juridik 2009 [Citeras Ekelöf (2009)]
- Fitger, Peter; Sörbom, Monika; Eriksson, Tobias; Hall, Per; Palmkvist, Ragnar och Renfors, Cecilia, Rättegångsbalken - En kommentar, suppl. 72, Norstedts Juridik 2012 [Citeras Fitger m.fl. (2012)]
- Gullnäs, Ingvar; Fitger, Peter; Eklycke, Lars och Ekborg, Ann-Louise, Rättegångsbalken I, Norstedts Juridik 1989 [Citeras Gullnäs m.fl. (1989)]
- Hannigan, Brenda, Company Law, 3 ed., Oxford University Press 2012 [Citeras Hannigan (2012)]
- Hellner, Jan, Kommersiell avtalsrätt, 4 uppl., Norstedts Juridik 1993 [Citeras Hellner (1993)]
- Johansson, Svante, Bolagsstämma (diss.), Stockholms universitet, Juristförlaget JF 1990 [Citeras Johansson (1990)]
- Johansson, Svante, Svensk associationsrätt i sammandrag, 10 uppl., Norstedts Juridik 2011 [Citeras Johansson (2011)]
- Karlgren, Hjalmar, Passivitet - en köprättslig och allmänt avtalsrättslig studie, P. A. Norstedt & Söners förlag 1965 [Citeras Karlgren (1965)]
- Kedner, Gösta och Roos, Carl Martin, Aktiebolagslagen - Del 1, 1-9 kap. med kommentarer, 5 uppl., Fritzes Förlag 1995 [Citeras Kedner och Roos (1995)]
- Kershaw, David, Company Law in Context - Text and Materials, Oxford University Press 2009 [Citeras Kershaw (2009)]
- Nerep, Erik, Aktiebolagsrättslig analys - ett tvärsnitt av nyckelfrågor, MercurIUS Förlag 2003 [Citeras Nerep (2003)]
- Nerep, Erik och Samuelsson, Per, Aktiebolagslagen: en lagkommentar, Del 1, Kapitel 1-10, 2 uppl., Thomson Reuters Professional 2009 [Citeras Nerep och Samuelsson (2009)]
- Nial, Håkan, Om klanderbara och ogiltiga bolagsstämmobeslut, Bröderna Sjöstens Boktryckeri 1934 [Citeras Nial (1934)]
- Olivecrona, Karl, Domen i tvistemål, C.W.L. Gleerup 1943 [Citeras Olivecrona (1943)]
- Sandström, Torsten, Svensk aktiebolagsrätt, 4 uppl., Norstedts Juridik 2012 [Citeras Sandström (2012)]
- Skog, Rolf, Rodhes Aktiebolagsrätt, 23 uppl., Norstedts Juridik 2011 [Citeras Skog (2011)]
- Sofsrud, Thorbjørn, Bestyrelsens beslutning og ansvar - Spørgsmål til bedømmelse af bestyrelsesmedlemmers erstatningsansvar (diss.), Köpenhamns universitet, Greens§Jura 1999 [Citeras Sofsrud (1999)]

- Stattin, Daniel, Företagsstyrning - En studie av aktiebolagsrättens regler om ägar- och koncernstyrning, 2 uppl., Uppsala 2008 [Citeras Stattin (2008a)]
- Stattin, Daniel, Om bolagsföreträdares befogenhetsöverskridande - en rättsekonomisk, rättsdogmatisk och komparativ studie av 8 kap. 42 § 2 st. 2 men. ABL, Uppsala 2007 [Citeras Stattin (2007)]
- Taxell, Lars Erik, Ansvar och ansvarsfördelning i aktiebolag, Åbo Akademi 1963 [Citeras Taxell (1963)]
- Ussing, Henry, Aftaler paa formurettens omraade, 2 udg., G E C Gads Forlag, 1945 [Citeras Ussing (1945)]
- Werlauff, Erik, Selskabsmasken - loyalitetspligt og generalklausul i selskabsretten, G E C Gads Forlag 1991 [Citeras Werlauff (1991)]
- Werlauff, Erik, Selskabsret, 8 udg., Thomson Reuters Professional 2010 [Citeras Werlauff (2010)]
- Westberg, Peter, Det provisoriska rättsskyddet i tvistemål - bok 1, Juristförlaget i Lund 2004 [Citeras Westberg (2004)]
- Åhman, Ola, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten - Om Aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt (diss.), Uppsala universitet, Iustus Förlag 1997 [Citeras Åhman (1997)]

Artiklar

- Adlercreutz, Axel, Om nullitet och kompetensogiltighet, Festskrift till Anders Agell, s. 1-18, Iustus förlag 1994 [Citeras Adlercreutz (1994)]
- Andersson, Jan och Pehrson, Lars, Likhetsprincipen och generalklausulerna, Aktiebolagens minoritetsskyddsregler red. Svernlöv, Carl, s. 109-143, Stockholm Centre for Commercial Law 2008 [Citeras Andersson och Pehrson (2008)]
- Beyer, Claes och Båvestam, Urban, Är minoritetsskyddet befogat - finns det risk för minoritetsmissbruk?, Aktiebolagens minoritetsskyddsregler red. Svernlöv, Carl, s. 11-46, Stockholm Centre for Commercial Law 2008 [Citeras Beyer och Båvestam (2008)]
- Cranston, Ross, Limiting directors' liability: ratification, exemption and indemnification, Journal of Business Law, Mar 1992, s. 197-211 [Citeras Cranston (1992)]
- Dotevall, Rolf, Anmälan av Åhman, Ola, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, Svensk Juristtidning 1998, s. 712-718 [Citeras Dotevall (1998)]
- Hemström, Carl, Några synpunkter på aktiebolagsrättens sanktionsregler, Festskrift till Anders Agell, s. 229-244, Iustus förlag 1994 [Citeras Hemström (1994)]

- Hirt, Hans C., Ratification of breaches of directors' duties: the implication of the reform proposal regarding the availability of derivative actions, *Company Lawyer* 2004, 25(7), s. 197-212 [Citeras Hirt (2004)]
- Jacobson, Mary A., Interested director transactions and the (equivocal) effects of shareholder ratification, 21 *Delaware Journal of Corporate Law* 981, 1996, s. 981-1025 [Citeras Jacobson (1996)]
- Johansson, Svante, Interimistiska åtgärder vid aktiebolagsrättsliga processer, *Svensk Juristtidning* 1991, s. 601-617 [Citeras Johansson (1991)]
- Johansson, Svante och Pehrson, Lars, Styrelsejäv, *Juridisk Tidskrift* 1993/94, s. 417-435 [Citeras Johansson och Pehrson (1993/94)]
- Karlgren, Hjalmar, Ett gammalt tvisteämne: nullitet och angriplighet - En rättssystematisk undersökning, *Festskrift till Henry Ussing*, s. 247-266, *Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck* 1951 [Citeras Karlgren (1951)]
- Pflugger Scott, Krystal, A catch-22 or a catch-all?: Delaware and Texas grasp for certainty in shareholder ratification, 8 *Duquesne Business Law Journal* 117, Spring 2006, s. 117-142 [Citeras Pflugger Scott (2006)]
- Samuelsson, Per, Om aktiebolagsstyrelsers arbetsformer, *Svensk Juristtidning* 2001, s. 458-472 [Citeras Samuelsson (2001)]
- Samuelsson, Per, Om förhållandet mellan klander och aktiebolagsrättslig nullitet, *Festskrift till Lars Gorton*, s. 533-548, *Juristförlaget i Lund* 2007 [Citeras Samuelsson (2007)]
- Skåre, Jan, Söksmål om anfektelse av generalforsamlingsbeslutning, *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 1997, s. 1-20 [Citeras Skåre (1997)]
- Stattin, Daniel, Minoritetsskydd och klander, *Aktiebolagens minoritetsskyddsregler red. Svernlöv, Carl*, s. 75-106, *Stockholm Centre for Commercial Law* 2008 [Citeras Stattin (2008b)]
- Verret, J.W., Defending against shareholder proxy access: Delaware's future reviewing company defenses in the era of Dodd-Frank, *Journal of Corporation Law*, Winter 2011, s. 391-447 [Citeras Verret (2011)]

Rättsfall

Sverige

NJA 1946 s. 225	s. 37	NJA 1990 s. 460	s. 29
NJA 1967 s. 313	s. 36	NJA 1999 s. 426	s. 14
NJA 1970 s. 294	s. 29	NJA 2001 s. 191	s. 37
NJA 1974 s. 706	s. 39	NJA 2003 s. 194	s. 37, 38
NJA 1981 s. 1117	s. 20, 34	NJA 2008 s. 796	s. 25
NJA 1987 s. 394	s. 48	NJA 2009 not. 40	s. 37

Högsta domstolens prövningstillstånd, meddelat den 11 december 2012 i mål T 1310-12	s. 32, 38
Högsta domstolens mål T 5111-12	s. 30, 35
RH 1981:129	s. 18
RH 2012:33	s. 45
Svea hovrätts dom 1991-12-27 och 1992-01-08 i mål Ö 4304/91	s. 48
Svea hovrätts dom 2012-02-17 i mål T 9489-10	s. 32, 38
Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2012-10-17 i mål T 266-11	s. 30, 34, 53, 59
Gävle tingsrätts dom 2011-02-11 i mål T 1656-09	s. 30
<i>Norge</i>	
NRt 1932 s. 522	s. 36
<i>Danmark</i>	
UfR 1970 s. 795	s. 38
<i>England</i>	
Foss v Harbottle (1843) 67 ER 189	s. 41
<i>Förenta staterna</i>	
Aronson v. Lewis, 473 A.2d 805 (Del. 1984)	s. 24
Gantler v. Stephens, 965 A.2d 695 (Del. 2009)	s. 43, 44
Harbor Fin. Partners v. Huizenga, 751 A.2d 879, 896 (Del. Ch. 1999)	s. 44
Michelson v. Duncan, 407 A.2d 211, 219 (Del. 1979)	s. 44
Moore Corp. Ltd v. Wallace Computer Servs. Inc., 907 F. Suppl 1545 (Del. 1995)	s. 10

Övriga källor

Nerep, Erik, Fråga om giltigheten av styrelse- och bolagsstämmobeslut i vissa fall, Rättsutlåtande i Gävle tingsrätts dom 2011-02-11 i mål T 1656-09 daterat Stockholm den 9 augusti 2010 [Citeras Nerep Rättsutlåtande]

Stattin, Daniel, Rättsutlåtande, Rättsutlåtande i Gävle tingsrätts dom 2011-02-11 i mål T 1656-09 daterat Uppsala den 13 maj 2010 [Citeras Stattin Rättsutlåtande]

Examination

Uppsatsens författare, Mattias Forsberg, registrerades för första gången på kursen Examensarbete, HRO 800, i september 2012 och har inte vid något tillfälle omregistrerats på kursen. Examination kommer att ske i januari 2013.